(2

F. LVYSII LEGIONENSIS AVGVSTINIANI DIVINORVM LIBRORVM PRIMI APVD SALMANTICENSES INTERPRETIS.

IN PSALMVM VIGESIMVM SEXTVM EXPLANATIO.

SALMANTICÆ,
Excudebat Lucas à Iunta. M.D.LXXX.
CVM PRIVILEGIO.

ESTA obra es Catholica de buena y sana doctrina, puede se imprimir con vtilidad y fruto de los fieles. En Madrid, catorze de Março, de mil y quinientos y setenta y ocho años.

Fr. Hernando de Castillo.

Pagina.	Linea.	Lege.
4.	10.	aut læsit.
9.	23	quas.
25.	14.	rationem.

omnia suis locis correcta

ILLVSTRISSIMO D. D. GASPARI QVIROGA, S. R. E. CARDINALI, ARCHIEpiſcopo Toletano, rerum fidei ſupremo iudici. F. Luyſius Legionenſis Auguſtinianus.

S.P.D.

RES aduerſas, Quiroga Cardinalis ampliſsime, vulgo homines in malis ponunt, Stoici in fugiendis numerabant, rectè autem inſtituta ratio, diſciplinaque Chriſtiana in bonis ducit. Non quòd acerba, & amara, amara & acerba non ſint: ſed quod ægris amara quæ ſunt, ſæpè ſint ſalutaria. ægrotamus autem omnes: laboramuſque alij alijs animorum morbis. Atque hęc quidem ratio, apud eos, qui ſe ratione duci permittunt, ſatis efficit, fortunæ iniurias in malis non eſſe numerandas. ſed eſt alia quædam quæ Chriſti cultores propriè moueat, quod ex his rebus, non ſolùm, vt cæteri, vtilitatem capiant, ſed etiam quam cæteris moleſtiam & acerbitatem

istæ res afferunt, eam ipsi non sentiant: propterea quod ea sit Christi erga seruos suos dulcedo atque bonitas, vt eos, cum in eiusmodi acerba incidunt, torqueri ab eis, aut vexari non facilè sinat: sed potiùs ita foueat, itaque imbuat cælesti dulcedine, omnem vt dolorem illis, omnemque mœrorem abstergat. Quod & ipse, tametsi nullo modo is sim, qui numerari seruis Dei possim, tamen benignè mecum Deo, & clementissimè agente expertus in me sum, illo meo calamitoso, vt vulgo iudicatur, & misero tempore: cum quorumdam hominum artibus in suspicionem læsæ fidei criminosè vocatus, semotus ab hominum nõ solùm sermone, & congressu, sed etiam aspectu, per quinque ferè annos in carcere, & in tenebris iacui. Ea enim tũc animi quiete, atque lætitia gaudebam, quam nũc luci redditus, & amicissimorum mihi hominum consuetudine fruens, sæpe requiro. Vt mirari satis non possim, quantus in humanis rebus error, & deceptio versetur, quamq; ab eo quod sunt, pleręque res aliæ esse credantur. Illa enim quæ mala esse magna omnes putant, & certè, ipsa per se si spectentur, sunt maxima. nihil enim eorum, quæ, vel animum ægritudine afficiunt, vel corpori

pori

pori molestiam afferũt,ab illa abesse vita putan dum est.sed quę mala creduntur maxima,ea ex pertus sum voluptatibus dulcissimis esse plena. Neque id totũ ex eo erat,quod me optimæ mẽtis meæ conscientia consolaretur, quamquã & ea me sustentabat plurimum. est enim illius ma gna vis.sed conscientia recta, vt æquo animo feras aduersa facit, non autem iucunda ea vt sint, efficit.itaque leniebat ęgritudinem conscientia, sed quod me potissimum consolabatur, neque consolabatur solùm, sed & lætitia interdũ perfundebat tanta, quantam non queo dicere, vis quædam bonitatis Dei erat immensa, & incredibilis. Qua de vi,ac bonitate diuina,illo,quod dico,tempore: dum extare mihi eius otij aliquẽ fructum volo, & legendo assiduè atque scriben do,à molestis cogitationibus animum auoco,in vicesimum sextum Dauidis Psalmum quędam sum commentatus. quæ nunc cum relegerem ita me affecerunt, vt ea non inutiliter edi posse, censerem: quod item alijs nonnullis visum est. Itaque illa nunc edo. Edo autem, Cardinalis illustrissime, sub tuo nomine ea de causa, quod per te profectò habeo,ea vt possim,edere. Nam cum causa, lisq; mea sæpe cognosci cœpta, eius

cognitione varijs rationibus intermiſſa, & in aliud tempus dilata, ita produci videretur, nemo vt vires, aut animi, aut corporis mei tanto oneri ſuffecturas eſſe ſperaret: tu, ea vt cognoſceretur, atque terminaretur æquum eſſe cenſuiſti: cognouiſtiq́ue eam ipſe per te: & ea cognita, atque eius veritate perſpecta & crimine, & ſuſpicione criminis exſolutum: libertatiq́ue, ac dignitati meæ priſtinæ redditum, me tandem meis, meoſq; mihi reſtituiſti. Quo beneficio nullũ maius in hoc genere, neque à bono viro optari debeat, neque qui ipſe bonus ſit vir cuiquã tribuere. à te certè nihil aliud expectandum fuit, qui tametſi virtutibus ſis ornatus omnibus, tamẽ præ cæteris vnam iuſtitiam ita coluiſti, & adamauiſti ſemper, ea, vt te ſumma integritatis laude cõmendatum, per omnes honorum gradus ad id, in quo es, faſtigium euexerit. Quo etiam mihi gratius, & honeſtius fuit abſolui tuo iudicio, hoc eſt, vt ego interpretor, & vt omnes, quibus tua eſt nota virtus. cui autem ea ſit ignota, quæ in clariſsima luce, & maximarum rerum adminiſtrationibus ſit ſemper verſata? Itaque eò mihi gratius fuit iudicio abſolui tuo, id eſt, iudicio, vt omnes norunt veritate ipſa ſubnixo, non gratia alicuius

alicuius eblandito, aut expresso. Quare integritas tua, innocentiæ mihi magnum testimoniũ reddidit, eademq; effecit, liceat vt mihi lucis iã, atque vitæ libero vsu fruenti, huius generis quędam edere, eisque edendis & ad te mittendis, nõ solùm accepti abs te beneficij memorẽ me esse ostendere, sed etiam mei memoriam in te renouare. Sed alia aliâs. nunc huic libello velim pro tua humanitate, des locum inter tuos libros, paruo illi quidem, sed quamuis paruo, tamen & multis nominibus tibi à me debito: & meæ in te summæ obseruantiæ omnibus fidem facturo.

Vale.

IN PSALMVM VIGESIMVM SEXTVM EXPLANATIO.

QVAMQVAM hic Psalmus apud Hebræos ἀνεπίγραφον est, id est, sine historiæ argumento, tamen, quod è Græca inscriptione colligitur, videtur scriptus à Dauide esse, quo tempore Saulem fugiebat, atque ea occasione potissimum, quod ad ipsum Ceilæ commorantem confugisset Abiatharus sacerdos, eiusdem Saulis & ipse iram, & crudelitatem declinans. Nam cum Dogęus quidam genere Idumæus Saulis Regis libertus, ad ipsum Regem detulisset Nobe in ædibus summi Sacerdotis Achimelechi, Dauidem versatum, ab eodẽ fuisse adiutum, & consilio, & armis, & cõmeatu: ira exarsisse Saul scribitur: & vt sunt Regum in ira præcipitia cõsilia, Achimelechum ipsum ad se accersitum, & cum eo magnum sacerdotum numerũ ferro interemisse, & vrbem Nobem, ad quam, ne suspicio quidem criminis pertinebat excindi mandasse etiam traditur. Hac igitur ex cæde, & vrbis ruina tanta, vnus cũ euasisset Abiatharus, Achimelechi summi Sacerdotis filius, & ipse Sacerdos summus ad Dauidem se contulit, secum deferens Ephod. Id autem

fuit apud Hebræos sacræ vestis genus, quo sacerdotes illorũ cum diuina responsa requirebant, semper vtebantur. Quæ res Dauidi dubijs in rebus præsidio ac saluti fuit. Nam quoties consilia sua explicare ipse non poterat, quod vel imminere sibi, aliquod periculum metuebat, vel hærebat in rebus dubijs, oblata sibi sacerdotis, & sacræ vestis opportunitate vtebatur, & per Abiatharum diuinum consulebat oraculum, eiusque admonitu quæ instabant, mala declinabat. Cuius rei experimẽtum cœpit, paulò post Abia-
1. *Reg.* 23 thari ad ipsum aduentum. Opem ferebat Dauid per ea tempora Ceilæ Iudæorum vrbi, cuius ex agro hostes Syri prędas agebãt. Id cum Saul cognouisset Dauidem, videlicèt, Ceilæ versari opprimendi eius occasionem, cui rei semper studio imminebat, eam optimam arbitratus, comparata militum manu Ceilam versus ire cœpit. quod cum incertis rumoribus fama ad Dauidem pertulisset, suspicio illi obiecta est, & metus non leuis, num se Ceilani proditori essent: & Sauli tradituri. Quare Abiatharum adiens Deum per ipsum consuluit. cumque oraculo didicisset, fore magnum vt vitæ periculum adesset, siquidem diutius Ceilæ moraretur, ob Ceilanorum in ipsum perfidiam Ceilam maturè reliquit. Igitur in ipso aduentus Saulis & copiarum ab ipso comparatarum primo nuntio, atque metu: vel certè statim postquã oraculi admonitu laqueos exuit Dauid, in quos imprudens se induit, credibile est hunc Psalmum esse confectum, cuius exordia gratulatione, de periculo

culo, quod Dei admonitu euaserat, cum tacita quadam & amara hostium suorum irrisione constant. extrema verò in imploranda, ac sibi amplius conciliandа Dei ope, atque gratia, ad ea propulsanda pericula, quæ restare videbat, versantur. in quo etiam mentio quædam fit eius temporis, cum in tabernaculum Dei ex fuga primum se recepit: ibique delituit, eo vsquequoad se ipse collegit. cuius diei atque facti recens, scilicet, memoria adhuc in illius animo residebat. Cũ igitur sanctus Dauid partim lætaretur, quod oraculo admonitus præsens periculum vitasset: quodque sibi potestas esset, Deum quoties vellet suo arbitratu rogandi: partim sibi adhuc vehementer metueret, ab hostibus suis, quorum quamuis impias manus effugerat, tamen illorum cruenta odia, & insidiæ perpetuæ, quẽ tandem exitum habituræ ad extremum essent pertimescebat: cumque ob eam causam fluctuaret animo, alternis & spei, & timoris fluctibus agitatus: tandem ab ipsis experimentis fiduciam concipiens, Dei auxilium sibi non defuturum: inanes illos, & degeneres metus coërcuit: & tranquillitate animi, ac serenitate constituta, lætus ac bonæ spei plenus, in has voces prorupit. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Quas quidem voces ita Dauid ex sua persona protulit, vt prophetico, quo excellebat spiritu in Christũ Iesum, cuius humana vita, quãuis ærumnosa, & telis inimicorum obiecta tamen summis Dei præsidijs cómunita fœlicissimum exitum erat habitura, opti-

mè quadrare præuiderit:& ex persona illius præcipuè accipi voluerit. In quo etiam illud intellexit, formulam quandam cum Deo agendi, à se in hoc Psalmo præscribi, qua cuncti ærumnosi, atque miseri, qui in vnius Dei præsidio confiderent, communiter vti possent. Quæ res nobis in causa fuit, vt hunc precipuè Psalmum interpretari vellemus, quod eius plераque omnia, hoc meo tempore aptè à me, & verè vsurpari posse viderē. Ab inimicis enim meis, quos non iniuria aliqua ipsis à me illata offendit, sed læsit, insi hostissimè circumuentus, & calumniis oppressus: non solum pristinis meæ vitæ bonis, atque ornamentis careo, sed etiam hoc communi spiritu, atque libero excludor. Quo in malo, hoc vno solatio me consolor, quo ex sacrarum literarum lectione, & meditatione diuinæ bonitatis afficior. Nam cum aliquid benignè, & misericorditer à Deo factum, aut cũ innocentem aliquem de inimicorum manibus liberatum in eis literis lego, aut cum Dei prouidentiam atque bonitatem Dauidem ita pleno ore prædicantem in his carminibus audio, suasque in Deo omnes spes collocantem ipsum conspicio, diuinæ mihi bonitatis atque prouidentiæ, in animo tantum elucet lumen, tantaque excitatur, atque existit in me bona spes: vt minimè dubitem, quin nostris ille rebus, id est, veritati, cuius nunquam deserit patrocinium, subuenturus aliquando tandem sit & magnum, atque præsens auxilium allaturus. qua spe fretus omnes huius mei casus molestias facilè, & æquo animo perfero.

perfero. nonnunquamq́ue & ipse cum Dauide dico. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmabuntur, & cadent: illudq́ue sæpiùs, quod in hoc ipso carmine scribitur. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. meq́ue rursus illis verbis confirmo. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. illisq́; maximè. Si consistant aduersus me castra non timebit cor meum. Si exurgat aduersus me prælium in hoc ego sperabo. Sed de nobis aliâs nunc Dauidici carminis interpretationẽ aggrediamur, quod ex persona Dauidis nobis enarrandum in primis est: sic tamen vt cum visum fuerit ad Christi personam propriè, & ad miserorum communem causam vniuersè tractandam, liberè digrediamur. Iam igitur quid dicat, audiamus.

DOMINVS illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

IVRE tu quidem ista sancte Dauid: nam si Dominus lux tua est, quæ tanta malorum nox potest irruere, quæ mentem tuam tenebris errorum inuoluat? Si idem salus, quis tibi à morte potest inferri timor? Si robur tibi, atq; vires Deus suppeditat, quem contra, quamuis infestiss. hostem nó consistes? imò quas hostium copias non delebis? Tria bona commemorat, lucem, salutem, robur, quibus animi vita cótinetur. Etenim totidem infestamur malis. Nam, aut ignorantiæ tenebris à vero aberramus, aut animi imbecillitate, & tanquam morbo, à recto deficimus,

aut hostili,& externa vi impellimur ad malum. Itaq; nostri Theologi beatæ vitæ consequendę rationem, & instrumentum omne in his rebus positum & collocatum putant. Primum, si Deus nostræ menti veritatis lumen præferat, deinde si infusa cœlesti iustitia animum languentem sanet. postremò si aduersus hostiles infestationes, & insultus continenter ipse nos protegat,& robur adijciat ad perseuerandum in bono. Atque vt isthęc Dei dona in se agnosceret sanctus Dauid: & ea cum lætitia & gratulatione prædicaret, rebus ipsis, quas paulò ante expertus fuerat ad ducebatur. Nam cum Ceilæ in maximo vitæ discrimine versaretur, idq́ue ignoraret ipse, Deus illi, & dubitanti lumen oraculo prætulit, & periclitanti salutē fuga attulit, & fugienti pro arce munitissima fuit: quippè qui illum in tutissimis locis collocarit. Itaque lumen ad oraculum redditum, salus ad declinationem instātis periculi, protectio ad opportunitatē loci editi, atque muniti in quē se contulerat, referēda sunt. Quibus rebus cōmemorandis cū sibi Dauid gratulari intelligendus est, vt ante dixi: tum etiam confirmare & erigere animum suum, ad deinceps intrepidè agēdum, & si quę adhuc timoris vestigia in eius mente remanserant, ea huius à Deo accepti beneficij recordatione delere, atque obliterare, & cum animo suo quodammodo ita loqui censendus. Quid agis anime? quid sic paues? quidve causæ habes, cur iam amplius solicitere? est ne in quo nocere tibi hostes tui possint? num dolo te, aut consilio præuenient?

num

num viribus aut copijs ſuperabunt? Deus tibi lumen pręfert, quid agere, à quo tibi cauere debeas per ſingula momenta te docet: Deus ponit pedes tuos tanquam ceruorum, & in excelſis, atque munitis locis ab incurſu inimicorum te tutum conſtituit: idem exhibet ſe tibi & in itinere ducem, & in fuga comitem, & in exilio ſocium: idem & in rebus dubijs conſilio, & in anxijs ſolatio, & informi dolosis ac periculi plenis auxilio te iuuit: ſcis hæc ita eſſe, expertus ipſe es: degenerem ergo, & inanem timorem pone, atque abijce. etenim tam longè abeſſe debes ab eo, quam longè abes à periculo, à quo, quando ſalus tua Deo curæ eſt, profectò abes longiſsimè. Sed Dauid optimus vir, atque ſanctiſsimus, vt de fauore, & auxilio Dei lętaretur, adducebatur ijs beneficijs, quę paulò ante plurima, atque maxima Deus in ipſum contulerat: vt verò ſperaret, id ſibi perpetuum futurum, egregia quadam, qua ſe pollere apud Deum nõ neſciebat gratia, conſequebatur. Nos autem quicumq; eiuſmodi ſumus, vt cupiditatibus deuicti noſtris Deum nobis iratum, noſtra culpa reddiderimus, cũ mala inſurgere & obſidere nos incipiunt, cũque incidimus in aduerſam aliquam, & acerbam fortunam, qua ſpe niti poterimus? ad cuius auxilium confugiemus? cui ſalutem commendabimus noſtram? quibus copijs confiſi minas, & inſultus malorum deſpiciemus? vtrum nobis peccatoribus, & flagitioſis, & à Dei gratia noſtro peccato repulſis, idem quod homini ſanctiſsimo dicere atque iactare licebit?

bit? Dñs illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Est ille quidem lux, atque salus proposita omnibus, sed ego miser meis peccatis, me ea luce priuaui, & in densissimas tenebras conieci. Adfert Deus salutem, quod ad se attinet vniuersis: sed ego peccando salutem diuinam à me repuli, & perniciem certam mihi accersiui. Quid ergo est? deficiam animo, & aduersis succumbam: meque inimicis meis vinciendum, & constringendum tradam? minimè illud quidem, vt cedam atque deficiam. resistam potiùs atq; hoc ipso acrius ac vehementiùs, & precibus, & votis contendam. etsi mihi facultatem mea flagitia ademerunt communiter cum Dauide dicendi. Dominus illuminatio, & salus mea quem timebo? at profectò nulla res obstiterit, quo minùs submissè & suppliciter dicam. Domine, esto lux mea: esto salus mea ne timeam. Quare desperet nemo, nec se ab huius orationis communione exclusum quis putet. nam siue gratia apud Deum valet, & potest certè idem quod Dauid verè dicere: siue gratia Dei priuatus est, & potest pœnitēdo assequi idem vt dicat. quandoquidem quam certum est Deum suis pro luce in rebus turbidis, & pro salute esse: tam exploratum esse debet eorum, qui deserta iniquitate ad hunc numerum bonorum virorum aggregare se velint, nemini aditum intercludi. Nam qui fiat, vt Deus ad bonam mentem redeuntes ab se repellat, qui viæ atque virtutis oblitos, & in peccatis morantes blandissimè vocet? Vocet dixi. imò hortetur, imò illis, modo ipsum audire velint,

non

non solùm delicti veniã, sed iustitię, atq; gratiæ apud se magnum gradum, firmumq́ue ad bene viuendum suæ prouidentiæ præsidium, atque adeò post bene actam vitam opes immensas, & præmia sempiterna polliceatur. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. & per Prophetam, Prope est Dominus omnibus inuocantibus eũ, in veritate. Quare si propè adest, vel certè quoniam semper propè adest ijs, qui ipsum inuocant, opem paratus afferre: inuocemus audacter ipsum omnes, & cum Dauide dicamus alacriter: tum illud. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Tum hoc quod statim subijcitur.

Matt. 11.
Psal. 144

DVM appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas: qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.

QVOD Dauid dixerat à Deo salutem, atque præsidium sibi esse paratum, quodq́ue ea de causa imperauerat animo suo, nullos vt hostium conatus metueret, id ne quis fortasse arbitraretur, ab inani fiducia potiùs, quam à veritate ipsa profectum, & arrogantius, quàm verius dictum esse iudicaret: argumẽto ducto ab ijs rebus, quas expertus ipse in se esset probat, atque confirmat. Cum enim, inquit, aliquando hostes in me mei irruissent, feri, & cruoris auidi (quod vel ad illud tempus cum domum ad Dauidem à Saule sunt missi satellites, qui illum cubantem obtruncarent, vel certè ad hoc, quod dicimus, fuga euasisse periculum, quod ipsi à Ceilanorum per

fidia imminebat,est referẽdum.) Igitur,inquit,cum odio inflammati,& sanguinis mei hauriendi cupiditate incensi,sęui,atque truces hostes instarent,mihique ipsi nulla expediendę salutis commoda ratio videretur esse reliqua,in ipso illorum ad me opprimẽdum cursu,& lętalem plagam inferendi temporis articulo,illi spe sua frustrati miserè corruerunt:ego autem lætus euasi. Quæ huius versiculi sententia,etsi satis commodè expressa est,in ista,qua vulgo vtimur iurè probata, & cunctis Latinis editionibus antelata editione Psalmorum: tamen mirè elucet in Hebraico sermone,verbum,si pro verbo reddatur, hoc videlicèt,modo. In ipso appulsu nocentium aduersus me,ad edendũ carnẽ meã.hostes quidẽ & inimici mei in me,at ipsi impegerũt & corruerũt.Sic enim legimus inimici mei לי. cuius voculæ hoc loco magna vis est ad irruentis , vt diximus , & iam plagam penè inferentis hostis incursum declarandum. Quod autem septuaginta interpretes verterunt κακοῦντας id est nocẽtes,& Hieronymus in germana illa Psalmorũ ex Hebręo traductione vertit maligni,id,qm̃ Hebręum verbum מרעים paruo punctorum vocalium discrimine, vel malefacientes significat, vel amicos, fortasse aliquis hoc potiùs modo,isto loco id verbũ accipiat,nulloque recti sensus periculo vertat.Dum appropiant super me amici mei , vt edãt carnes meas: eos vt homines Dauid simulatè appellet amicos,qui cum amici illi esse deberent,quod ab eo multis ac magnis beneficijs affecti essent:necẽ tamen ei, & in teritum

teritum moliebantur, quales erant Ceilani. Nam quos capitis sui periculo ab hostium incursu tutos reddebat ipse, quosque ob recens beneficium fideles futuros arbitrabatur sibi, eorum perfidia penè proditus fuit. Hos igitur, atque his similes alios appellat sodales suos Dauid, omni, scilicèt, hoste nocẽtiores amicos: vtrosque autem, & hos fallaci specie tectos inimicos, & illos apertos & professos suos hostes, Saulem, Saulisque satellites, quos צרי id est, oppressores suos vocat, in ipso aggressu, & prędæ capiẽdæ articulo, preda è manibus ipsorum elapsa falsos spe, atque delusos, turpiter corruisse cum gaudio, & irrisione commemorat. Atque harum quidem rerũ, quæ his duobus versiculis continentur: nimirum, & periculi amicorum fraude creati, & belli per eos qui se profitebantur hostes illati, & ad opprimendum hominem innocentem coitionis factæ ab vtrisque: ad hæc in ipso penè certaminis conflictu diuinitus oblati præsidij, cum innocentis salute, & hostium ignominia atque ruina, tanquam vestigia quædam, atque signa, in ijs rebus, quæ Dauidi euenerunt, reperiuntur impressa: cæterum vera species eorum omnium, veraque imago, in Christi Iesu humana, atque mortali vita sic extat, vt minimè dubitari debeat, quin eam sibi propositam habuerit Dauid, cum ista canebat. Nam vt præteream, quæ superiori versu dicuntur, proprias Christi voces videri. Etenim alij, quamuis iusti viri, de diuina luce splendoris aliquid ad se deriuãt, & de immẽsis Dei opibus nõnullas ad se trãs-

ferunt copias, & de illius infinita vita, nōnihil quod tamen ipsis satis, superque sit, hauriunt & accipiunt: sed, vt hoc verum sit, tamen nemini ipsorum datur, ipsa vt met vita, atque luce Dei viuat, atque illustretur. At Christo Iesu, in quo corporaliter, vt Paulus

Coloss.21. scribit, plenitudo diuinitatis inhabitat, communione quadam diuinorum bonorum, & cum Dei verbi persona humanæ naturæ ineffabili vnione, ipse Deus pro salute, pro vita, proque fortitudine est. Itaque vt hoc prætermittam, propriè Christo competere vt dicat. Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? quis hunc alterum versiculum audit, cui non statim in mentem veniat illius noctis, in qua Dominus Iesus impia Iudæorum, & Romanorum militũ manu comprehensus, atque vinctus fuit? Nam, quis vnquam amici persona tectus, inimicior, cædisque auidior fuit, quam proditor Iudas? quisve accessus, atque congressus, aut in speciem magis blandus, aut re ipsa magis hostilis, eo eiusdem Iudę ad Christũ accessu esse potuit, cum ipsum deosculatus, militibus qui Christum comprehensuri venerant, quibusque se ille ducem præbuerat, ea re signum dedit ad comprehendendum: & quod erat pacis & amoris symbolum, eo pro classico ad ineundum prælium est vsus? Quid? nonne, & hunc occultum hostem, & alios palam inuadentes inimicos sola voce Christus ita perterrefecit, atque prostrauit: vt quod reliquum est huius versiculi, quodque sequitur. Qui persequuti sunt me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. in

re

re gesta dici, non vaticinium de futura esse, iure omnibus videatur? Quamquam non in illa nocte modo atque in illis tenebris hostes in se irruentes Christus deuicit: sed multo verius postera, & in sequenti die, media luce, cum ab eisdem indignissima morte affectus est, ipso illo actu moriendi, ipsoque extremo spiritu debellauit. Debellauit, inquam, tum Iudæos, funestæ illius cædis satellites, & ministros: tum Sathanam, Sathanęque addictas aërias potestates, tanti sceleris duces, & authores, sicut Paulus scripsit. Spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. A cuius enim vita dæmones suæ tyrannidi arbitrati sunt, exitium imminere, quemque ob eam causam interficere studuerunt, is moriens, domos illorum euertit: regna vastauit: imperium extinxit: hominesq; eos, quos captos illi, & constrictos tenebãt, in lucem libertatis asseruit, ipsosque hostes Christus, non quidem illos repellendo, aut se contra inferendo, sed sustinendo, & telum quodammodo totum corpore recipiendo vicit, & contriuit, ipso, scilicèt, illorum incursu, atque impetu, probe vt naturam illius referret lapidis, quo de scriptum est: Qui autem ceciderit super illum, conteretur. Nam & hæc illi nequissimo serpenti tanquam fata iam inde ab initio Deus præcinebat, cum ei dixit. Tu insidiaberis calcaneo eius, ipse autem conteret caput tuũ. Colubri enim in obuiũ aliquem impetum interdum faciunt, & pedem ei mordent: nam altiora ore petere nequeunt. id cum accidit, sæpè etiam eue-

Coloss. 2.

Matt. 21.

Gene. 3.

re ſolet, vt is cuius mordetur pes, calce comminuat colubro caput, quod illi nocendi cauſa pedi propè ſubijciunt: ita fit, vt coluber, dum alterius lædit pedẽ, ipſe in capite plagam accipiat, eamque accipiat ipſo eodem pede, quem petebat percuſſus: & quod primũ erat non petitus ad necem, ſed petens ipſe alium. Eadem igitur illi hoſti, qui cum natura optima eſſet cõditus, ſuaque ipſe ſponte prauus effectus eſſet, ſerpẽtis aſtum imitatus, eiuſque in ſe ſuſcipiens formam lætale in nos virus infudit, euentura prædixit Deus: ſiquidem vnquam auſus fuiſſet, vel potiùs quoniam futurum erat vt auderet, calcaneum Christi adoriri quod & euenit. Nam primum, dum omnia venena ſua aduerſus Chriſtum expromit, in carne Chriſti, & in eius humana vita lædenda, quæ infima, & terræ veluti proxima pars illius eſt, conſtitit ipſius omnis impreſsio: ipſe autem & regno, & malè parta dignitate ſpoliatus in capite, vt minimum, lætalem accepit plagam. Deinde non à Chriſto ille circumuentus aut in certamen euocatus eſt: ſed circumueniẽs ipſe Chriſtum, & impetum in illum faciens, ſibi peſtem conciuit. Poſtremo victus eſt, neque magnis copijs, neque armorum aliquo genere inaudito, & nouo, ſed ea ipſa re, in qua, vt ſibi viſus eſt, ſuperior erat, eo pede, id autem eſt, carne ea cui vulnus intulerat, ea vita quam morte extinxerat: atque adeò ipſo illo à ſe illato vulnere, atque morte male ipſe, & perpetuò perijt. Nam è Chriſti ſanctiſsimo corpore vulneribus confoſſo immenſa vis pretioſiſsimi ſanguinis profluens,

fluens, beatum quidem piorum hominum populũ à peccatis, atque à delictis expiauit & emundauit omnibus: AEgyptios verò insequentes, hoc est, dæmonum bonis viris infesta agmina, vndis illis sui sanguinis veluti obruta deleuit, & extinxit. Itaque quam antiquus ille serpens, Christo molitus est necem, ea exitialis ipsi fuit, & vt scriptum est, Incidit in foueam quam fecit. Et ad Christum oppugnandum aggressus in ipsa aggresione, vt hîc dicitur, infirmatus est, atque cecidit. Sed iam ad Dauidem reuertamur.

SI consistant aduersus me castra non timebit cor meum, si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

QVAE est ex tota superiori oratione collecta sententia, qua sanctus Dauid, de eo quod suas res Deo curę esse videbat, fiducia concepta, asseuerat, tãtum abesse ab eo, vt suorum hostium minis moueatur, vt ne si se vndique obsideant, atque circunstent in timore futurus sit. etenim sibi spem addi ea re, non metum inijci. Sed quod dicitur. In hoc ego sperabo. ambiguum videtur, vtrum in Deo, an in ipso eodẽ, cuius meminit, bello spem suę salutis constituat. sed hæc ambiguitas in oratione Latina est. nam in Græco, & Hebraico sermone, quod ex codicibus Græcè liquet, & Hebraicè conscriptis nulla plani sensus latebra, aut obscuritas latet. Nam in Hebraico sic. בזאתאניבוטח Septuaginta porrò. ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω in quibus satis apparet, Dauidem hîc bellum, atq; hostium castra demonstrare, & in eis ipsis hostium suorum armis spem incolumitatis suæ posuisse dicere, quo magis

gis ex eo perſpiciatur diuinæ potentiæ magnitudo. Nam profectò qui Deum piè colunt, id ab eo roboris in animo accipiunt, vt in deſperatiſsimis ſuis rebus, non modo non frangantur metu, ſed etiã, vt ea ipſa, quæ ſibi aduerſa eſſe & inimica videntur, pro ipſis ſtare, & pro inſtrumentis ad victoriam obtinendam ſibi eſſe arbitrentur: neque temerè id, aut ſine idoneo argumento. quod ſit maximè proprium magnitudinis & ſapientiæ ſummi Dei, conſilia, & conatus malorum hominum in ſuam ipſorum perniciẽ conuertere: eoſque capere atque irretire ſuis ipſorum artibus. quando illud eſt maximum victoriæ genus cum hoſtes noſtri, ijs ipſis, quibus fidunt, & armis à nobis, & artibus ſuperantur. Quod vt planius intelligatur altius iſta nos, & tanquam à capite repetamus. Duæ ſunt rationes, ſiue duo tempora potiùs: nec enim plura eſſe poſſunt, in quibus ſeruis ſuis Deus opem ſolitus eſt, & præſidium afferre. Nam aut præuertit mala, atque aduerſa antequam adueniant, & eorum cauſas præcidit, aut poſteaquam aduenerunt, & in ſeruos ipſius incumbentia eos oppreſſerunt, ad mirabili aliqua necopinata ratione, diſpellit ea, & ad nihilum redigit. Quarum rationum illa prior, ſuauior fortaſſe ipſa eſt, & optabilior, ijs præſertim, qui parum adhuc in virtute profecerunt, quiq́ue nondũ ſatis virium collegerunt in animo ſuo, ad malorum acreis morſus fortiter perferẽdos. Talibus enim optandum eſt, vitæ huius tanquam nauigationis curſum ſereno cælo, mariq́ue tranquillo ſine ventorum

insultu,& sine iactatione conficere. At verò alia ratio posterior, cum præstabilior iudicatur esse, tum à Deo sæpiùs vsurpatur: propterea quod & nobis maiorem vtilitatem afferat, & Dei gloriam magis illustret. Nobis enim reflantes ventos nonnunquam, & aduersa tempora pati, valdè quidem est vtile atque conducens, vel ad animi parandam virtutem, vel ad eamdem, siquidem iam parta sit, alendam, & quando interdum sopita iacet excitandam: gloriosum autem Deo, quæ superari nullo modo humanis viribus atque consilijs mala possunt, ea cum se maximè corroborauerunt, maximèque exaggerata sunt, nullo negotio, & tanquam nutu dispellere: & charos ipsi populos, ab impijs hominibus prędæ loco habitos, è medijs ipsorum faucibus eripere, suisque ipsos euertere, & machinis, & consilijs. quo de genere illa sunt, quæ sanctus Moses mare rubrum transgressus, Deo scribitur cecinisse: vt, Dixit inimicus persequar, & comprehendam, diuidam, spolia, & implebitur anima mea. Euaginabo gladiũ meũ, interficiet eos manus mea. Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare, submersi sunt, quasi plumbũ in aquis vehemẽtibus. quis similis tui in fortibus Dñe, quis similis tui, & faciens mirabilia? & quę sequũtur. Nã profectò aduenientia mala antè videre, & illorũ impetũ auertere, aut certè ipsos malorũ fontes excindere, est illud quidẽ ad beneficij rationẽ peramplũ, sed ad fidẽ faciendam de bonitate, & potentia Dei ambiguũ, & obscurũ. Id enim à Deo administrari, atque fieri, ita homines ipsos, de Exod. 15.

quorũ agitur salute, sępè latet, vt quoniã mali periculũ non fecerunt, neq; salus, aut fortunæ eorũ in discrimẽ venerunt, quale, & quantũ beneficiũ acceperint, nonnunquam etiam vtrum omninò acceperint, nesciant. Quod si & ipsi malũ imminere sibi aliquod aliquando cognoscant, atque ad præcauendum id, atque vitandum, aliquid ipsi operentur, & faciant, itaque accidat, vt vitent quod impẽdebat malum, atq; declinẽt: tametsi ipsi sibi re ipsa auxilio non fuerint: tamen fuisse auxilio sibi putant, suasq; partes in tuenda salute sua nonnullas fuisse gloriantur: neque pati possuntęquo animo vllo modo, vt Deus, cuius vnius cura atque sapientia mali cursus, aut impeditus est, aut aliò cõuersus, solidã istam gratiam ab ipsis ineat. Ex quo fit, vt Deus, qui & suæ gloriæ studiosissimus est, & salutis nostræ cupidissimus hanc viam auxilij ferendi, minus sæpè frequentet: illud verò alterum iter sæpiùs insistat, idq́ue adeò interdum studiosè faciat, vt obliuisci seruorum suorum nonnunquam, & lentè ac remissè agere videatur: impios furere homines, & in bonos impotenter sæuire, ac bacchari permittẽs, quo paulò post ex eisdem illis, qui se iam pro victoribus inferebant, deuictis atque mactatis, & seruis suis eis, quos periculo eripuit, maiorem causam lætandi, & reliquis mortalibus vniuersis laudandi se, atque celebrãdi, vberius argumentum exhibeat. Sicut scriptũ est. Dicturus est Pharao super filijs Israël, coarctati sunt in terra, mare illos conclusit, & indurabo cor eius, & persequetur vos, & glorificabor in Pharaone,

Exod. 14.

raone,& in omni exercitu eius. Quod ipsum re præstitit, nec ex innumerabili copia exemplorum, quæ nobis suppeditant sacræ literæ,ad id, de quo agimus, magis accommodatum, magisq; illustre exemplum vllum proferamus. Nam cum Iudæorum populus, qui Mose duce decedens ex AEgypto fœlicia Palæstinæ loca, & auitas sedes petebat,in varia pericula incidisset,Deo id non permittente solùm,sed quodam modo agente,in ipso periculorũ,ac discriminis summo articulo præsens illi auxilium,atque salus semper ab eodem ipso Deo mirabiliter est oblata:adeò vt totum illud iter,quamuis & spatijs locorum,& temporis diuturnitate longissimum, non magis castris, & stationibus Iudæorum, quam in ipsorum periculis, auxiliorum diuinitus collatorum notis, atque signis fuerit distinctum. Excesserunt ex AEgypto. Cedentes paululumque progressos, & in iniquum locũ adductos AEgypti Rex Pharao, magnis copijs maxima celeritate collectis,ipsos insequutus est: hîc cum neque resistere inermes armatis possent,neque se in fugam dare, locorum iniquitate conclusi: quod ab vtroque latere vasta solitudo atque montes, antè verò obstaret obiectum mare, à tergo autem hostis instaret: diuisit Deus subitò aquas maris,viamque per medios fluctus dedit populo suo. quam viam Iudæi ingressi incolumes in aduersum littus peruenerunt: AEgyptios verò,qui eadem via ausi sunt Iudęos insequi, diuisæ aquæ, vnà rursum coëuntes, miserè immerserũt. Vix mare traiecerant cum laborare cœpe-

runt fame, atque eſcarum inopia: cui inopiæ Deus, & ſtatim & copioſè ſubuenit. Nam cæleſti rore concretum cibum ſuauiſsimum illis dedit, neque dare deſtitit, quamdiu in deſertis illis locis verſati ipſi ſunt, id eſt, per annos quadraginta. Nec multo poſt cum aquæ penuria premerẽtur, ſcaturire è rupe fontem fecit. Idem rurſus ſerpentem erexit æneum, cuius aſpectu ſanarẽtur, quicumque venenatorum ſerpentum morſu faucij eſſent. ſauciabãtur autem quotidie plurimi, magnoq́ue cum dolore atque cruciatu vitam amittebant: quod ea loca venenatis ſerpentibus abundarent. Sed, quid ſingula perſequor? quę cũ innumerabilia ſunt, tum omnibus qui diuinas literas legent, ſunt æquè atque mihi nota. Illud tantum dico, cum ijs malis ille populus premeretur, vt miſer omnino eſſe, & ærũnoſus ijs, qui procul ipſum aſpexiſſent, videri omnibus poſſet: factum tamen eſſe, vt Deo in ipſo tempore auxilium illi ſemper, atque opẽ ferente, non ſolùm mali expers eſſet, ſed etiam fœlix & beatus euaderet. Quod Eſaias vates eiſdem de rebus agens, ſcripſit: Et in omni, inquit, tribulatione ſua nõ eſt tribulatus. Atqui pronum fuerat Deo, paucorum dierum itinere, nulla circuitione, nullis ambagibus, nullo vię errore, laborum, & periculorum expertes Iudæos in promiſsę terræ poſſeſsionem inducere. Vtrum igitur illorum fœlicitati inuidiſſe putandus eſt Deus, an potiùs conſuluiſſe & proſpexiſſe eorumdem ſaluti? proſpexit certè ſaluti illorum, ſuęq́ue ſimul in eo gloriæ conſuluit. nam dũ potentiæ ſuæ &

Eſa, 63.

erga

erga illos prouidentiæ, tot edit ipsismet spectantibus,& tam illustria documenta,id assequutus profectò est,vt se deinceps illi,quod ipsorum salutis atque adeò pietatis totius caput erat, & ardentiori prosequerentur charitate, & maioribus quotidie laudibus celebrarent: qui vnus ex tota ista prouidendi, & benefaciendi ratione maximè gratus Deo,atque optatus fructus percipitur. Id igitur quia cognoscũt, & sperant iusti homines in malis,videlicèt,& asperis suis rebus auxilium Dei sibi præsto affuturum, idcircò cum in mala incidunt, non modo æquitatem animi facilè retinent, sed etiam in medio ipso metuendarum & horribilium rerum tumultu maxima pace, & quiete fruuntur: & quo magis humana præsidia eos deficiunt: eo magis salutem suam esse Deo curæ,& celeriùs ab ipso auxilium sibi affuturum credunt.Itaque animo erecti,atque alacres, speque optima pleni, non modo se non dant ægritudini atque mœrori, aut humile quidquam faciũt suppliciter, & demissè:sed ne,si quid fortassis opis atque virium in ipsis est ad nocendum suis hostibus, eo aut vtuntur, aut vt iniuriam sibi ab ipsis illatam alia iniuria repellere, aut omninò parem vicem illis reddere velint, animum suum vnquam inducunt.quin potiùs illorum impugnationem suam propugnationem, inimica ipsorum cõsilia sua esse præsidia arbitrãtur: vires, copias, opes illorum,pro suis ipsi summis opibus ducunt: scientes, quod Paulus scribit, quod, tribulatio patientiã operatur, patientia spem. spes autem non Rom. 5.

confunditur. dicuntque & ipsi cum Dauide, Si consi stant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Sequitur.

VNAM petij à Domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini cunctis diebus vitæ meæ, & videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.

VOLVPTATEM non voluntatē in emendatis vulgatæ editionis codicibus legimus, cui lectioni Hebræa, atque Græca exemplaria suffragantur. Visitandi autem verbum hoc loco ex Hebraicæ vocis, cuius loco ponitur significatione interpretatum, significat lustrare, & curiosè inquirere: itaque visitare templum, quod hîc dicitur, idem est, quod adyta illius omnia perlustrare. Nam hoc desiderat, aut certè desiderare se dicit sanctus Dauid, atque ita desiderare ardenter, vt nisi id adipiscatur, cóquieturus non sit, nimirum versari semper in sanctissimo templo, & tanquam in oculis Dei, eiusque sacri, atque pulcherrimi habitaculi optatissimo aspectu semper frui, & quotidiano ipso, & domestico vsu nota sibi facere omnia illius, quamuis arcana, & interiora loca. Quæ quamuis de visibili, & in terris posito Dei tabernaculo, cuius summa erat apud Hebræos, religio, dicantur à Dauide. etenim modo in illo delituerat Saulis iram fugiens: itaque vigebat in ipsius animo eius loci, qui sibi salutaris quidem modo, dulcis autem, atque gratus semper anteà fuisset maximum desiderium. Quamuis igitur hæc de taberna-

culo

culo Mosaico dicantur:tamen propriè referēda sunt ad æthereum,atque inuisibile Dei templum,& ad cę lestem cum Deo viuendi rationem eam,qua cum ab hac vita discesserūt, pij homines ac sancti fruuntur, & inquam ipse Dauid incenso studio ferebatur. Nam eius rationis atque vitæ cælestis terrenum illud tabernaculum atque templum imaginem referebat. Sed quorsum hæc dicet aliquis?aut quî cum superioribus coniungantur? optimè illa quidem inter se, aliusque ex alio versiculus tam nexus est,quam animi affectus qui hisce versiculis explicantur, alij nascuntur ex alijs. Itaque naturā ipsa imitatur oratio. Etenim spes contraria timori est. nam timor ex opinione imminentis mali oritur:spes ex opinato futuro bono. vnde mali timor pelli nequit, nisi boni futuri spe. quo fit, vt depulsi timoris commemoratio ipsa, statim cogitationem nobis subijciat eius boni, cuius consequendi spe firmatus, & corroboratus animus timere desijt. Quæ quemadmodum in cogitationem,& in mentem veniunt,sic etiam in oratione ponuntur,quod certè Dauid hoc loco fecit. Nam posuerat superiùs,atq; affirmauerat, ne si vndiq; hostes ipsum obsiderent sui, se in timore futurū vllo modo. Sed quæ res ists toibi animos facit sancte Dauid ipsū si roges?qua ve id fiducia iactas?Quia,inquit,nihil mihi ab inimicis posse noceri video. Etenim in ijs rebus spes oēs meas,atq; fortunas constitui, quas mihi aduersarij mei nunquā eripient. Nā votorū meorū,atq; bonorū omniū hęc summa est. Deo semper assistere,

ab

ab eo nunquã diuelli, in splẽdidiſsimo cæli loco, quæ propria eius eſt ſedes, perpetuò verſari: illis cæleſtiũ ſpirituum ſanctiſsimis cętibus iugiter intereſſe: viuere in luce ſemper, in gaudio, in veræ gloriæ ſempiterno ſplendore. Mihi omnis ratio, cum virtute eſt, cum pietate, cum Dei cultu: cætera in quibus caſus, & fortuna dominantur, nec ipſe valdè appeto, neq; ad me planè pertinere puto. in ijs ludat fortuna vt volet, irruant hoſtes, atque graſſentur: ſuo arbitratu prędas agant, facilè patiar me ijs ſpoliari rebus, quas neque pro meis, neque pro bonis vnquam duxi. Meum bonum, vnus Deus eſt, eiuſque diuini boni ſempiterna poſſeſsio: cuius, vel ſpem viuo, vel fructum mortuo nemo mihi hoſtis eripiet. Et ſanè duæ res ſunt, quæ bonos viros in malis atque in laboribus conſtitutos, maximè conſolantur. Vna eſt illa eorum ſpes, quam in Deo opitulatore, atque adiutore ſuo firmiter collocatam habent: de qua ſpe ſuperiore verſiculo ſatis eſt dictum. Altera quod, quæ illi pro ſuis bonis ducunt, eam naturam habent, vt in hoſtium poteſtatem venire, aut poſſeſſoribus inuitis eripi, nullo modo poſsint. Nam hoſtilis vis cũ eouſq; progreſſa eſt, vitam vt eripiat bonis, atque innocentibus viris, vlterius quo progrediatur non habet. id verò ſi hoſtes effecerint, ſique inuiſum ſibi bonorum ſanguinem hauſerint, non modo nihil mali illis attulerint, ſed etiam plurimum boni contulerint. Mors enim in hominibus iuſtis per ſophiſma quodammodo dicitur. Etenim viuunt tunc maximè cum primùm ex-

cesserunt ab his terrenis,& mortalibus locis. Scimus, inquit Paulus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manu factã, sed æternam in cælis. Id igitur, quia boni sciunt, aut si minus quam Paulus sciunt, certè si per ipsos non steterit, certò futurum credunt, atque cognoscunt: erecti, atque alacres fortunæ tela non modo despiciunt, sed nonnunquam etiam cupidè excipiunt, tanquam suæ segetem gloriæ. Quod si qui sumus, qui aduersarum rerum, vel metu terreamur adhuc, vel præsentia afflictemur, id nõ tam in ipsa re, quam in errore nostro esse, & idcircò nobis accidere existimare debemus: quia vel ignoramus adhuc veri rationẽ boni, vel in eo quod compertum habemus, fallacis huius vitæ illecebris deliniti, nondum satis altè, atque firmiter defiximus omne nostrum studium. Quare quicumque huiusmodi sumus, reuocare debemus animum ad meliorem rationẽ: & vt ipse se, ac sua bona cognoscat efficere. Quæ ille, cum in vna virtute, & ardẽti erga Deum charitate ac pietate, ac cælestis vitæ fructũ ponenda intellexerit: cumque ad ea consequẽda bona, Deo inprimis opem ipsi, & auxilium ferente, satis facultatum, atque virium in se inesse perspexerit: cumque eas vires atque facultates sibi inuito adimi non posse, cognouerit: profectò, & bona sua ista, in sua vnius potestate posita ab omni maleuolorum, & inuidorum hominum incursione, & iniuria esse libera iudicabit: & omnes acerbos vitæ casus contem-

2. ad Cor. c. 5.

net: & tanquam de excelso, & munito loco, inanes hostium suorum clamores vicisse se iam, & debellasse arbitrantium negliget, atque ridebit: hocque Dauidis ad omnia fortunæ damna, atque tela tanquam scutum opponet. Vnam petij à Domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini cunctis diebus vitæ meę. Nam per Deum immortalem, hostis amare quid insolescis? quid potuisse te, atque effecisse tantopere iactas? in quo putas nocuisse, aut nocitu rum esse te mihi? Omni, inquis, te dignitate spoliabo. at innocenter, atque integra fide, actæ vitæ conscientiam nunquam eripies. Efficiam, vt de te cuncti homines male & loquantur, & iudicent. at Deus cuius vnius sunt incorrupta iudicia, iudicabit benè. quamquam qui, quæso, sunt isti homines, aut quot, aut quandiu iudicabunt? Quin vitam eripiam tibi. Benè profectò narras, ab inuidorum, scilicèt, & maleuolorum, & tui similium hominum grege, ad beatos bonorum virorum cætus me transferes. Sed sententiæ huius versiculi tanquam genus vidimus: nunc singula eius verba breuiter percurramus. *Vnam petij.* Libido atque cupiditas plura appetit, neque satiatur vnquam. at rectè instituta ratio vnum bonum, quod & ipsum summum sit bonum, desiderat. Nam neque bina aut plura esse possunt summa bona. *Petij à Domino.* Rectè à Domino, quoniã vanæ sunt cogitationes hominum in se satis virium, atque præsidij esse arbitrantium, ad fœlicem, & beatam vitam: aut eam collocantium in aliquo terreno, atque interituro bono.

Aliunde

Aliunde enim, id eſt, à Deo ea nobis petenda, & acceřſenda eſt: nec ſolùm à Deo poſtulanda, ſed collocanda etiam in ſolo ipſo. *Et hanc requiram.* Omnes quidem veram ſibi fœlicitatem optant: plurimi etiam petunt, pauci requirunt: quando requirere eſt cura atque diligentia adhibita, iterum atque ſæpiùs quærere. Atqui niſi qui requirunt, id eſt, qui perſeuerantes in ſtudio virtutis inſtant, & tanquam pulſant ad oſtium diuinæ pietatis, atque clementiæ, eam nulli conſequentur. Verè enim dictum eſt: Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Sed quid Dauid requirat, audiamus. *Vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ.* Plurimi ſunt, quos cum virtute verſari, & apud pietatem tanquam hoſpitari eo vſque delectat, quoad, ſcilicèt, eorum inteſtinæ cupiditates nimia ipſa copia obtuſæ, atque conſopitæ ſilent in ipſis, atque quietem agunt: qui ijdem cupiditatibus poſtea reuiuiſcentibus, & ex interuallo redeuntibus, ad primum earum aſpectum, atque vocem virtuti hoſpitium renunciant, & ad nota ſibi luſtra demigrant. Contra autem ſanctus Dauid, nõ ad breue aliquod tempus deſiderat verſari cum Deo: ſed per totam vitam perpetuò cum illo eſſe: neque hoſpitari apud illum, ſed in eiſdem ædibus communiter habitare. Intelligens nimirum, crebros illos & alternos ad virtutem acceſſus atque receſſus, illaſq; itiones & reditiones animi eſſe non ſolùm leuis, ſed etiam eiuſmodi, quo deſperare non poſſis ipſum aliquando, non dico præclarum aliquid, ſed ne medio-

Matt. 24

cre quidem,vel effecturum,vel assequuturum. *Vt inhabitem in domo Domini.* Aptè hoc eloquitur atque verè. Sola enim beata vita iurè domus dicatur: dòmus inquam,in qua stabilis ad quiescendum sit,& ad suauiter inhabitandum sedes. Nam cæteræ res,quas plerique insano interdum studio insequuntur, opes dico,& voluptates,potestatesque & imperia, habent illæ quidem speciem quandam boni, sed leuem speciem atque fallacem:itaque alliciunt ad se se amœnitate quadam eos, qui vitæ huius iter insistunt, & de via fessos ipsos, & æstuantes collocare tanquam in vmbra possunt: diu autem illos in quiete continere, aut requiescendi & commorandi diutiùs apud se se facultatem illis dare non possunt. idque ita esse,vel illi ipsi maximè testificantur,qui stultitia atque errore cęci,ipsumque ignorantes domicilium boni ad illa specie ampla, re autem ipsa, omni supellectile vacua diuersoria se contulerunt. Notæ enim sunt illæ

Sap. 5. istorum hominum voces: Quid profuit nobis superbia,& diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, tanquam nuntius percurrens: cęteraq; quæ in hanc sententiã pluri ma lamentantur, quod vnum in omni ipsorum vita verè profectò sunt loquuti. Veteris enim domicilij atque fallacis subita ruina semel oppresi,tunc planè senserunt in exitium sibi id esse conuersum,quod ad requiem putauerunt fore: speque sua ipsos miserè fuisse frustratos. Quanquam illi ne in ipso quidem tempore, cum requiescere sibi videbantur, vllum

veræ tranquillitatis, atque quietis fructum, mea quidem sententia percipiebant. Nam quis ignorat quanti auaris suæ constent diuitiæ? quibus sit obnoxia molestijs, atque adeò miserijs honorum ambitio? quam nulla syncera, atque homine digna voluptas sit, in vita voluptaria? imò quot occultentur, & quam sæui sub horum splendore nominum tortores animorũ? Quoniam sic certè natura comparatum est, vt quandiu rebus vtimur, quatenus à natura ipsa nobis concessum est illis vti, id est, quandiu adhibemus eas ad naturales earum vsus, intraque eum modum, qui est à natura præscriptus: tandiu vt nobis illæ sint iucundæ atque dulces: quod si violatis temerè, atq; transgreßsis finibus ijs, quos natura rebus pepigit, officijsque rerum, & muneribus, & ordine naturali peruerso, efficimus, vt altera inuadat in alterius possessiones: & suum ipsa officium negligens, alienum vt munus obeat postulamus: vt ritè id & nauiter obeat, nunquam profectò assequemur: insuper ipsum illud amittemus naturale bonum, quod ipsi inerat: illasq; ad vsus nostros ei à natura datas opportunitates & commoditates: nec minus faciemus absurde quam, qui calceis, quos pedibus detraxisset, caput induere conaretur, faceret: si tamen tam absurdus quisquam esse, vllo vnquã modo atque ratione potest. Etenim is, etsi plurimum operæ in eo posuisset, seque confecisset multo labore: perfecisset ille quidem pedes, vt nudi manerẽt, caput tamẽ ipsum nihilo magis texisset, ipsumque amisisset artis vsum: similiter isti fa-

 ciunt,

ciunt, quicumque animum suum boni infinitè cupidum explere volunt, aut opibus, aut honoribus, aut voluptatibus persequendis: quique vitæ tranquillæ atque beatæ sedem vllam stabilem constitui, in ijs rebus posse putant, aut certè sibi cōstituunt. Torquent se certè illi, atque diuexant: nullum tamen solidum consequuntur bonum, nedum illud summum quod expetunt. Itaque, quod vitæ huius quotidiana exempla nos docent, nulli egentiores sunt, quam qui maximè diuitijs affluere putantur auari: nulli ad seruilem conditionem propiores, nulli qui cuncta digna, indignaque magis perpetiantur, quam honoris atque gloriæ studiosi: nemo qui maioribus doloribus nō solùm animi, sed etiam corporis torqueatur, quam qui velis, vt dicitur, atque remis voluptates persequitur. Quod ob eam causam illis iure atq; meritò accidit, quia naturæ ordine violato, quibus rebus modicè vti, ac pro viatico debuissent in isto vitæ tanquam itinere, ab ijs dementia quadam obcęcati, summum ipsum bonum requirunt: & quo vti interdum possent, pro non incommodo diuersorio ad animum refocillandum. (quamquam qui firmiore ac vegetiore animo sunt, ne ista quidem diuerticula, istasve refocillationes magnopere curant) sed quo vti possent ad diuertendum, eo frui volunt pro stabili & sempiterno domicilio, sedemque sibi in eo beatæ vitæ constituunt. Quę profectò beata vita, quamuis nullas alias sedes haberet, nunquam tamen se pateretur collocari in huiusmodi nugacitate inanitate-
que

que rerum. Nam quod vnum tectum commune illi, quæ verorum bonorum perpetua dicitur esse possessio, esse posit, cum ambitione, cum auaritia, cum voluptate, caducis, videlicèt, atque fallacibus bonis? illa certè cum virtute commoratur: in Dei pietate, atque cultu tanquam in sanctißimo fano quiescit: in cælesti domo, & in Deo ipso videndo, fruendoque suam habet & propriam sedem. quam ad vnam sedem nos omninò debemus tendere omni nostra ope atq; studio, si modo quales semper esse cupimus, beati atque fœlices, tales vnquam futuri sumus. Ibi enim veræ illæ opes sunt repositæ, quas neque tinea demolitur, neque fures effodiunt, aut furantur: immortales ibi honores sunt, & incorrupta, ac nullo vnquam æuo marcescens dulcißima, honestißimaque voluptas. Vnde sequitur. *Vt videam voluptatem Domini.* quæ vna, scilicèt, & vera voluptas est, & omnium maxima voluptas. quippè quæ ex summi, & optatißimi, & omnem animi nostri cupiditatem, explentis, atque satiantis boni consequutione, in altißima pace, & lætißimo gaudio sequatur. *Et visitem templum eius.* Nã his duabus rebus continetur absoluta & cumulata beatitudo: Dei contemplatione, scilicèt, qua ex contemplatione oriuntur innumeræ voluptates, & cognitione templi Dei, id autem est, vniuersi huius, quod vnum est templum augustißimum, atque maximum. Nam hæc naturæ rerum cognitio, veluti cumulus additur, visioni illi, contemplationique Dei, in qua propriè ipsa beatitudo consistit.

Igitur

Igitur has naturæ partes, atque rationes beati viri, in cælesti illa & futura vita cognoscent, eaque ex cognitione capient summam voluptatem. Nam quod aliud puris & bene affectis animis exhibeatur gratius spectaculum, quam est hoc, quod illis à Deo exhibetur, cum de altißimo & maximè splendido loco cæli, in omnis mali experti vita ipsi constituti, nó solùm, vident illa.

Defectus Solis varios, Lunæq; labores
Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant
Obicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant,
Quid tantùm Oceano properent se tingere soles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Sed multò illis maiora, ac reconditiora cognoscunt: causas nimirum omnium rerum, & cuiusque rei principia interiora atque propria, ipsarumque inter se naturarum, atque rerum consensiones, & dissensiones arcanas, quarum est, vt maximè occulta, ita ad cognoscendum maximè iucunda causa atque ratio: aliaque his similia permulta. Sed nos, institutum persequamur.

QVONIAM abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui, in petra exaltauit me.

REDDIT nunc causam superioris sui dicti, atque sententiæ, id est, causam exponit, quare tantoperè desideret residere in tabernaculo & tẽplo Dei, quod, videlicèt, expertus fuisset, ipsum sibi fugienti, atque perterrito salutare hospitium præbuisse: quod

delituit in eo, quod eius, veluti, gremio receptus se primum cõfirmauit, ex magno & graui timore. Quæ dicens Dauid, intelligi à nobis voluit, non tam loqui se de terreno tabernaculo. (quamquam & id semper ipsi, & cum aberat ab eo optabile, & cum aderat gratum & amabile visum est,) quam de æthereo atq; cælesti. Cuius adeundi facultatem omnibus sanctis hominibus præuidebat aliquando tandem futuram, per illum ipsum, quem in nõgentesimum propè annum, ex se ipse propagaturus erat, sibi similem filium Christum Iesum. Itaque Dauid ad ea potissimũ tempora suas cogitationes, suaque desideria conferebat. Nam ex eo quod expertus fuerat sibi malorum vndis iactato, illud Dei terrenum tabernaculum fuisse portum salutis, facilè coniecturam faciebat, quanto in cęlesti illo, & ęthereo templo omnia futura essent tutiora, meliora, suauiora. Ergo à terrenis gradum ad cælestia sibi construxit, & occasione eius beneficij quod acceperat in tabernaculo eo, quod fecit Moses, ad aliud tabernaculum, non huius creationis, sed quod ædificationem habet ex Deo desiderio verorum bonorum aspirauit, mortalique ex vita conseruata immortalis, & beatæ vitæ amore inflammatus est. Quod autem sequitur. *In petra exaltauit me.* Id fortassè aliquis in eam sententiam accipiat, vt se exaltatum in petra Dauid fuisse dicat, id est, in loco edito atque munito, extra omne periculum positum: propterea quod posteaquam ab vrbe Ceila discessit, ad deserta Ziphæi montis loca & præruptas, atq; ho-

stibûs in accessas rupes se cõtulit. Sed mihi magis placet hoc hemistichio, petræque appellatione in arcanis literis nota significari Christũ: cui sanctus Dauid acceptam referat salutem omnem, & liberationem suam. Illud nimirum diuinitus edoctus intelligens, vnum esse Christum, per quem omnia nobis à Deo patre, & obtinenda, & petenda bona essent: cuius exemplo, instructi nos non solùm in rebus lætis agnoscere debemus Christi beneficio atq; dono, lętè nos atque fœliciter agere: sed in asperis & turbidis ad eius vnius præsidium debemus cõfugere: quòd præsidiũ parátum cunctis est, qui ad ipsum confugiunt. Non enim ille nos confugientes ad ipsum vnquam deseret, aut hostibus prodet: sed tuebitur potiùs, atq; defendet: quomodo solet ille semper eos, qui ipsi supplicant, tueri atque defendere. Cuius quidem defensionis, etsi plures sint rationes atque modi, tamen ex ijs omnibus rationibus, illa haud dubiè est præstantissima ratio, qua se Dauid hoc loco defensum esse prædicat, cum dicit. *Abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me.* Nam huius occultationis ea vis est, non vt Deus à nobis auferat mala, quibus opprimimur: sed vt sensum malorum in medijs malis dùm versamur, nobis eripiat, nosque dolori subtrahat: non tam corporis fuga, quam animi traductione ad meliora bona, & ad ea omnînò gaudia, quorũ incredibilẽ vim immittere solet Deus, & offerre seruis suis ijs, qui iniuria opprimuntur. Et quoniam diuinorum auxiliorum duo genera, seu duæ diuersæ

potiùs

potius auxilij ferendi rationes sunt à nobis superius expositæ: vna cum malorum aduentus præciditur, altera cum repellitur eorum impetus: sit hęc ab vtraque diuersa ratio tertia, in qua ipsa quidem mala, tametsi nos premant, non repelluntur: sed eorum mutatur efficientia, atque vis. Etenim etsi Deus semper auxilietur suis, tamē non semper eorū hostibus, aut arma detrahit, aut vires, aut facultates nocendi: quin illud sæpè permittit, mali vt in bonos seuientes, & fortunis illos euertant, & tormentis subijciant, & denique vita priuent. Qui igitur, dicet aliquis, auxilio locus est, aut quæ opitulandi ratio Deo relinquitur, eousque progressum, vbi est? Magnus sanè locus, & optima atque Deo maximè digna opitulandi ratio. Nam ad hunc modum laborantes suos seruos Deus suo veluti in gremio amantissimè recipit, receptosque abscondit, id est, eos dolori subtrahit, eripiens ipsis malorum sensum, hoc est, vt iterum interpreter, efficit, vt mali morsus non sentiant. Efficit autem partim verissimis rationibus illos erudiendo: plurimum autem, & longè plurimum id efficit, eorum imbuendo sensus cælesti tanta dulcedine, vt malorum deinceps tormenta, atque ictus, non ad cruciatum illis valeant, sed ad lætitiam & voluptatē. Ita fit, vt quæ acerba alijs sunt, bonis cum in ea incidunt sint læta & voluptatis plena. quod illi assequuntur, non sensus stupore aliquo, sed diuinæ dulcedinis abundantia: qua eorum pleni sensus vbi sunt, nullus dolori quo se insinuet, aut vbi resideat vacuus locus

relinquitur:atq;, vt aquæ stilla in ignem immissa, nō extinguit ipsum, sed magis accēdit: sic ad bonorum sensus malorum morsu accedens, atque in eos insinuare se cupiens dolor, illa lętissimorum gaudiorum quibus affluunt magnitudine, non absorbetur modo, sed quæ Dei virtus est, ex dolore voluptas efficitur. Ex quo intelligitur, quam sint boni aduersus mala omnia mirificè à Deo armati atq; protecti: quando dolor ipse simul atque accedere, ac peruellere eos incipit dolor esse desinit. Quo certè fieri nihil potest quod, vel ad leniendos bonorum animos, vel ad irridendos impiorum conatus sit accommodatius: ruere videlicèt, illos, furere, sęuire, ignes admouere, noua excogitare supplicia, alia alijs mala addere, nullū deniq; modū imponere suæ importunitati: eo porrò suo, omni labore atque conatu, non mòdo dolorem vllum non attulisse bonis, sed pro eo segetem illis atque materiam suppeditasse eximiæ cuiusdam, atq; maximæ voluptatis: nec dolendi solùm nullam, sed gaudendi etiam plurimas, atque maximas attulisse illis causas. Atque huius generis auxilij, & à malo liberationis cum interiorum bonorum sensu, externorū malorum sensus hebetatur, & extinguitur in ijs, quos Deus veluti occultat in atrijs dulcissimis domus suę, tanquam imago quædam fuit, quod illis tribus viris genere Hebræis in sacris literis scribitur accidisse: cū
Dan.3. iussu Regis impij quod immanem statuā, quam erexerat, atque dedicarat, adorare nolent, vincti in rogū ardentē immissi sunt. Illis enim ignis vincula, quibus

bus constricti tenebantur, ademit; ipsos verò neque vssit, neque detrimento, aut dolore affecit vllo: ità quod ad illorum perniciem comparabatur, valuit ad salutem illis, & ad vinculorum dissolutionem. Sed quamuis huius rationis exempla aliquot extent in ijs hominibus, quos instituit lex vetus: tamen hæc tota laus in medijs malis gaudendi, & ex dolore voluptatem capiendi, propria est Euangelij: in quo preciosissimi Christi sanguinis pro mundo effusi, maxima viget, virtus atque vis diuina. Itaque in ipsis Euangelij primordijs de Apostolis dicitur, exijsse illos gaudétes à concilio quod digni habiti essent, pro nomine Iesu contumeliam pati: & illa oratio, ad Euãgelij tempora pertinet. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis: & nostrorum, id est, cultorum Euangelicæ legis vox illa est: Non solùm autem, sed & gaudemus in tribulationibus. Nam certè ante Christi ad nos aduentum graue hominibus videbatur inopes esse, durũ ignominia affici, non ferendum dolore cruciari: itaque exiliũ nobis triste erat, morbus molestus, mors acerba atque dira. At posteaquam filius Dei naturam humanam secum coniungens, miram illam cum hominibus societatem coiuit, vt particeps ipse nostrarum miseriarum effectus, nobis communicaret bona diuinitatis suæ, quæ pro aduersis habebantur in vitâ, quæque homines horrere soliti erant mala, sic ea cõdiuit, & omni tanquam felle ab eis detracto dulcia fecit, vt præter mali nomẽ in ijs certè, qui Christi sunt,

Act. 5.

Rom. 5.

 quique

quique capiti suo; & fide, & rectè factis adhærent, nihil iam de sua pristina acerbitate retineant. Neque enim fieri poterat, quin accedente natura Dei ad nostram naturam, omnia eius mala illo diuinitatis, veluti Oceano obruta, & immersa mala esse desinerent. Itaque quæ mala nostra culpam in se, atque scelus habent, ea Christus, vtpote qui ab omni peccati labe purissimus esset, non quidem admisit, sed quæ nos admisimus, in se ipso luenda, & delenda suscepit: crucique affigens ea, sanctissimo suo cruore, quod ad se attinet, penitus eluit. Quæ autem doloris atque pœnæ mala sunt, eorum omnium sensum atque gustum percepit, perferreque illa, atque subire voluit: quo illius gustu detraxit illis, quidquid veneni in ipsis inerat; nobisque ad ea non solùm fortiter ferendã, verùm etiam cupidè appetenda præiuit: sicut

ad Heb. 2 Paulus scripsit de ipso, dicens: Qui pro omnibus nobis gustauit mortem. Ex quo etiam illa est mortis amara irrisio, quæ propriè ad nouæ legis tempus spe-

Abac. 1. ctat: Absorpta est mors in victoria tua, vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Quod certè in mortem non magis magnificè, quam verè dici, re ipsa atque facto, magnoque fortitudinis & memorabili exemplo, cum virorum, tum fœminarum post auditum in terris Christi nomen, ad mortem certatim conuolantium, infinita millia comprobarunt. Nunquam enim, neque tanta alacritate animorum, neque tam pronis, & incensis studijs ad voluntariam mortem, & acerbissimos cruciatus, tot martyres

properarent, si mors illis pro morte esset: aut potius nisi ipsum mori, ipsumque cruciari dulcedine redundare, atq; adeò melle illitũ esse, illis videretur. Et certè ipsi sæpè affirmarunt, carnificinam ipsam, cælestis voluptatis officinam sibi videri: & per ardentes prunas nudis pedibus cum incedebant, per amœna prata, & sparsam humum rosis, se incedere arbitrari dixerunt. Atque vt ex infinita copia id potissimũ proferam exemplum, Theodoretus quod scribit histo- *Theod. ecclesiasti. histo. lib. 3. c. 11.* riæ Ecclesiasticæ grauis author, hoc quale sit, ex eo satis intelligetur, quod Antiochiæ Christianus quidã iuuenis dixit. Nam is, cum Iuliani Imperatoris iussu, quòd idola irrisisset, medio foro, magnoq; in hominũ conuentu virgis diutissimè & sæuissimè cæderetur: cumq; eius interea non solùm eiulatus vllus nõ audiretur, sed ne gemitus quidem, cunctis, qui aderant admirantibus rogatus à quodam, quî perferret dolores tantos, tam æquo, atque adeò læto animo, respondisse fertur, nullo se ex plagis dolore affici: cumq; instaret ille rursus, & eius ipsius stuporis caussam quæreret, assistere sibi dixit, atque affirmauit, ex quo primum cędi cæptus esset, diuina specie quendam iuuenem fouentem ipsum, atque omnem abstergentem dolorem. Atque idem, postea cum solui iussus esset, & abire permissus, illo iuuene, qui ipsum comitabatur recedente, ab illo statim, & abeunte, grauissimè doluisse scribitur: quod dicebat millies mori, non solùm cædi virgis maluisse se, quam illo tam dulci, tamque bono comite caruisse. O Christi

sanguinis

ſanguinis vim incredibilem: ô pietatem,& dulcedinem Dei, ô fructus virtutis vberes, dulceſque iam & iucundos, non ſolùm fructuoſos dolores. Sequitur.

ET nunc exaltabit caput meum ſuper inimicos meos.

QVOD olim, inquit, Deus fecit, vt me ab hoſtium meorum inſidijs atque manibus liberaret: idẽ nunc tametſi eorum copiæ atque vires augeantur, efficiet: multoq́ue quam antea efficiet vberius. Nã à primò vt Deus mihi bene, & vellet, & faceret ſola adducebatur bonitate ſua: at nunc quo vel conſtantiæ rationem habeat, ſuum in me beneficium tuebitur: nuper inſidias, & cruentas inimicorum meorum manus à me repulit: nũc, vt ſpero, illos ſubijciet meis pedibus: id enim valet quod dicit. *Et exaltabit caput meum ſuper inimicos meos.* Nam eo Hebræi iuſtam victoriam ſignificare ſolent, ex ipſo, ſcilicèt, habitu victoris erecti atque ſtantis, victis ad illius pedes interim ſuppliciter abiectis. Itaque hoc in re militari dictum victoriam ſignificat, in rebus luctuoſis & triſtibus lætitiam, vt in illo. ſubleuauit Euilmerodab caput Ioachim: in omni denique re excellẽtiam in eo, quo de agitur. Ex quo ille,
4. Reg. 25

Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Quod ſi cui placeat Dauidem hoc verſiculo fuiſſe vaticinatum victoriam eam, quam Chriſtus adeptus eſt de peccato atque morte ſæuis & maximè nobis infeſtis hoſtibus: ſicq́ue dicat aliquis; Chriſtum ipſum à Dauide caput vocari, eumq; exaltandum eſſe

dici super inimicos suos. Hoc si quis velit, id mihi nō solùm non displiceat, sed etiam probetur vehementer: atque eo magis, quod video sacros vates solere institutę à se primo de suis, aut aliorū rebus gestis orationi attexere, atq; miscere futurarū atque magnarum rerum sua vaticinia. Etenim ipsa narratione & commemoratione rerum, à se, vel ab alijs gestarum, propter occultam similitudinem aliquam, quam illę res gestæ cum futuris rebus à Deo fiendis magnis atque sublimibus habēt, commota sæpè vatum mens, hauriensque diuinum maius & perfectius lumen, in medio orationis cursu eas illas videre incipit, quod à principio non faciebat. quod cum vatibus accidit, vt ex præsentibus, aut præteritis futura prospiciant, ea vt prospiciunt, statim effundunt, & ijs, quæ instituerant dicere attexunt, vnumque componunt & efficiunt orationis textum ex vtroque rerum genere. Rationi porrò consentaneum est, id ipsum accidisse nunc Dauidi, de se, ac de suis inimicis canenti. Nam quoniam in sua persona, Christi personæ imaginem inesse sciebat, verosimile est ipsum, cum ei sua certamina & victorias canenti, Christi item certantis atque vincentis species oblata atque obiecta esset, tanto affectum gaudio atque voluptate fuisse, se vt continere non potuerit, quin eius aliquam mentionem statim faceret: suoque id carmini insereret, ipsumq́, carmen pulcherrimum, & per se satis commendabile, lætissimę rei atque maximæ commemoratione ista inserta, commendabilius efficeret. Quod si quis

moueat̃ eo, quod Dauid dicit, Super inimicos meos. quo planè suos Dauid significat inimicos, non Christi, & propterea putat hîc agi de vna Dauidis exaltatione & victoria, is mea sententia decipitur. Nã quos Christus vicit inimicos, non tam sibi, quam Dauidi ipsi, atque adeò nobis omnibus vicit. Nec verò illi magis Christo aduersabantur, quam generi humano vniuerso: imò, verum si loquimur, nobis solis maximè propriè erant inimici. Nos enim soli seruiebamus peccatis, & propterea damnati à Deo fuimus, mortíque addicti: dæmonésque ob id, nostris ceruicibus imminentes, nos sibi subijci deberi dicebant, & certè tenebant subiectos: quæ Christum non attinere satis apertè idem ipse Christus declarat illis ver-
Ioan. 14. bis. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Non ergo dæmones nocere Christo in aliquo, aut incommodare poterant, sed cum nostri generis inimici essent, nosque vniuersos tenerẽt miserè oppressos, illis suis armis peccato atque morte, Christus bellum illis vltro indixit, séque à nobis opposuit aduersus illos: suúmque ipse corpus eorum telis obiecit. Ac peccati quidem vnum illorum telũ ad se non admisit, tantum quæ nostro corpori infixa eiusmodi plurima erant tela, pro suis habuit. At mortis alterum totũ intra præcordia recepit. Quod sanè telum non tam eripuit vitam Christo, quippè cui triduo postquam mortuus est, reddita est, magnis bonis atque accessionibus cumulata: quam peccatis nostris, quæ Christus in se suscipiens ipsius peccati, ve-

luti personam sustinebat, abolitionem attulit, & interitum: quibus sanè extinctis, quæ ipsa tãquam fundamenta erant dominationis dæmonum, illorum in nos imperium statim corruit. Quamobrem verissimè exaltasse Deus dicitur caput nostrum, id est, Christum super inimicos nostros. Nobis enim propriè aduersabantur ij, quos Christus deuicit, eoque deuicit illos: vt quod cecinit Zacharias, De manu eorum liberati, seruiamus ipsi omnibus diebus nostris. Vnde sequitur. *Luc. 2.*

CIRCVIVI, & immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis, cantabo, & Psalmum dicam Domino.

QVOD vtrouis modo intelligatur superior versiculus, rectè & ordine sequitur: vt, vel pro victoria ea, quam ipse de suis hostibus consequi sperabat, vel ob eam, quam Christus de communi omnibus inimico consequuturus erat, victimas Deo, & laudum carmina se redditurum promittat.

EXAVDI Domine vocem meam, qua clamaui, miserere mei, & exaudi me.

VARIAT Dauidis animus inter spem, & metum. Nam sicut diuinæ bonitatis, & experti amoris cõsideratio illum spe erigebat, ita Saulis Regis sibi infestissimi potentia atque opes, quæ omnia quamuis tuta loca suspecta efficiebant, ipsum debilitabant metu. Mens igitur Dauidis dubio rerum suarum statu suspensa varijs cogitationibus distrahebatur: quæ aliâs lętę, tristes aliâs alternantes, & in ipsum incumbẽtes, sæuos in illo excitabant fluctus variorum af-

fectuum. Ex varietate porrò eorum varia item oriebatur oratio. Itaque, qui hactenus nihil nisi fortiter, & elatè, & animosè dicebat, is nunc timore perculsus, abiectus atque supplex ad precandum se conuertit: & inter magnifica verba, timor subitò exortus, & tanquam ex insidijs adortus ipsum, atque inuadens, voces ab eo elicit timidas, atque supplices. *Audi*, inquit, *Domine vocem meam.* Sed quam vocem oro? Hactenus enim fiducia quidem plenas multas emisit voces, supplicem autem, aut humilem prorsus nullam. Hîc primò dici potest, Dauidem communem grauiter dolentium affectum atque morem sequutum, ita loqui. Etenim qui graui aliquo malo, aut dolore premuntur, antequam mali eius, quod ipsos angit, magnitudinē dicant, aut quas habeant dolendi causas exponant, vnum illud, sibi vt aliquid opis afferatur, ab ijs, quos auxilio ferendo aptos vident, petere iterum atque sæpiùs solent. Deinde non absurde dicatur: etsi minus ore, corde tamen atque animo, quo quamuis breui tempore multa copiosè dici possunt, Dauidem metuentem rebus suis multa precatum, ab interiore sermone in externam hanc prorupisse vocem. Itaque dixisse. *Audi Domine vocem meam.* Nimirum eam, quam iamdudum imo è corde emittebat. Postremò, vt putò, non deerit cui potiùs videatur dicendum, hoc loco Hebraicè non legi, qua clamaui ad te, sed futuro tempore, qua clamabo. Ita his verbis non significare à se petitum esse aliquid antea, sed cum iam iam petere vellet, ac mox petiturus

plane

planè esset, eo præmunire futuræ suæ petitioni, & Dei aures dociles & attẽtas voluisse reddere. *Audi*, inquit, *Domine vocem meam*. Quando, scilicèt, ad te clamauero, votaq; cordis mei ac desideria exposuero. Nec verò nõ dici debet, quam hic versiculus cum superiori cohæreat, quamque ex illo, tamquã fonte iste riuus ducatur. Quippè superiùs dixerat, se sperare futurum, vt Deus ipsum exaltaret super inimicos suos. Atqui rerum natura ferebat, vt hæc futurorum suorum certaminum facta ab ipso commemoratio, desiderium vincendi in illo excitaret, & accenderet. Desiderio porrò timor agnatus est: nam quæ ipsi assequi multum cupimus, eorum contrarios euentus valdè timemus. Metuebat ergo interdum Dauid incertos belli euentus, Martemque communem: isque metus è vincendi nascebatur desiderio: desiderium verò ex memoria certaminum futurorum extitit: atq; ita, vt vltima primis copulemus, superior versiculus in quo certaminum Dauidis commemoratio facta est, hunc solicitudinis ac timoris plenum edidit versiculum. Sed pergit.

TIBI dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

COMMEMORAT suum erga Deũ amorem, quò magis ipsum prouocet ad sibi ferendam opem. Quaquam hoc ita dicit, vt ambiguum sit, vtrũ amorẽ intelligi velit præteritum, an futurum: id est, vtrùm dicat Deo, quia semper ante id tempus ipsum dilexerit, & studiosus illius atq; amans fuerit: idcircò

se non deberi deseri ab ipso,& hostibus tradi. An pro mittat potiùs atque polliceatur Deo, se si modo vnquam victoriç compos effectus fuerit, collocaturum in ipso omnem spem, atque amorem suum: quale est
Gene. 28. illud quod Iacob vouisse dicitur: Si fuerit Dominus mecum in via hac, in qua ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum. Sed siue hoc, siue illo modo accipiatur, vtroque modo docet Dauid se non indignum esse, qui à Deo adiuuetur, vel ob præterita sua erga Deum merita, vel quia illud ipsum liberari ab hostibus suis, & à bellis & certaminibus vacare, quod desiderat, ob id præcipuè desiderat, vt deinceps quod reliquũ est vitę vacare Deo possit, animo pacato atque tranquillo: qui vnus finis iustis hominibus est in omni vita propositus. *Tibi*, inquit, *dixit cor meum.* Speciẽ & tanquam imaginem animi desiderio æstuãtis oratio ipsa præsefert: & certè magnũ illud desiderium vacandi Deo, & fruendi ipso, quod animo Dauidis includebatur, explicare verbis quid vellet, atque eloqui ipsum satis non sinebat. *Tibi dixit cor meum.*. Nec plura addit, sed rursus alio ex principio. *Exquisiuit te facies mea.* Quod ipsum etiam inabsolutum reliquit. Tertio atque tandem. *Faciem tuam Domine requiram.* Sed quò ille minus verbis explicuit, quid fuerit loquutus cum suo animo, quidve quęsierit oculis atq; mente, eo amoris sui magnitudinem, & quantis incendere-

retur

retur & adureretur charitatis ignibus magis declarauit. Modice enim, vel intra modum potiùs amat, qui, quod amat, quantumque amat liberè eloqui, & quamuis copiosè exornare verbis poteſt: ille ardet, qui exorſus dicere in medijs verbis inſiſtit, qui abrũpit inſtitutam orationem, qui nihil enucleatè explicat, ſed confundens omnia atque permiſcens quæcumque amor illi ſuggerit atque dictat, quæ ſunt planè innumerabilia, vno tempore, vnoque etiam verbo conatur cuncta eloqui: & quamuis nihil ſatis explicet, eloquitur tamẽ omnia. quòd Dauidi vſu venit hoc loco. Nã iſta veluti reticentia, & iſtis quaſi ſingultu interruptis verbis, quid, quod illi in animo eſſet dicere, inexplicatum, aut indictũ reliquit, *Tibi* enim inquit, *dixit cor meum.* Id autem eſt (vt tentemus ipſi modo, ſi tamen id aſſequi vnquam poterimus, pluribus explicare verbis, quæ Dauid vno penè dicam verbo concluſit.) hoc itaque eſt, ad te vnum ſuſpirat, tecum perpetuò loquitur, & alijs mutus cor meũ ad te clamare nũquã deſiſtit. Te ita amat, vt quo te appellet, ſatis apto ad ardorẽ ſuũ explicãdum nomine, nõ inueniat. Tu pater illi, atq; adeò mihi es: tu ſalutis dux, tu lumẽ, tu vita, fœlicitatiſq; omninò meę princeps atq; Deus ſolus tu. De te ſolo cogito ſemper: tibi vni ſupplico: canendi de te, finẽ nullũ facio. Nec ſolũ te meũ appetit cor: oculi etiã ipſi mei, tuã vbiq; faciẽ requirunt. Qui ſanè oculi quocumque ſe conuertũt, quòd te nõ vident, nihil arbitrãtur ſe vidiſſe. Sed me nullus deterrebit labor à te requirendo, tantum ipſe

nolis

nolis auersari me, & abs te iratus repellere, quare sequitur.

NE abscondas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo.

QVI alium auersantur, ei cum occurrunt, faciẽ atque oculos aliò conuertunt. Declarat igitur rem ex habitu, dicens: *Ne abscondas faciem tuam à me.* Id est, ne me auerseris. quæ loquendi ratio propria videtur esse harum literarum, in quibus etiam sæpè ponitur facies pro auxilio, & fauore Dei. Sed cur metuebat sanctus Dauid, ne se Deus mutata voluntate desereret, homo non solùm de sua erga Deum voluntate optimè sibi conscius, sed de Dei in se amore, tot ab eo acceptis beneficijs, apertaque eiusdem voce & testificatione planè certus? Primum, quia nouerat hominis ingenium lubricum esse, & ad delinquendum facile. Deinde, quia nostras nobis voluntates ita ignotas atque abditas sciebat esse, vt sæpè quid ipsi amemus atq; cupiamus statuere nobis cum ipsi vix possimus. Quapropter iure metuebat, ne quod fortè peccatum ad animum suum se inscio irrepsisset, seque ignorantem, aut parum certè attendentem maculasset: quod quo magis Deum diligebat eo metuere, aut saltem vereri debebat magis. Nisi si quis illud malit, Dauidem communem expressisse morẽ eorum, qui aliquid ardenter cupiunt. Nam hi optandi atque precandi, ac singula, quæ obstare quouis modo suæ cupiditati possunt, cauendi atque deprecandi modũ nesciunt. Itaque Dauid etsi semel iam atque iterum precatus

precatus fuerat Deum, ne se desertum atque auxilio destitutum relinqueret, tamen ob magnitudinem desiderij atque periculi, sibi ipsi nequaquam satisfaciẽs eadẽ sępiùs repetit. Ex quo etiam sunt quæ sequũtur.

AVXILIVM meum fuisti ne derelinquas me, nec dimittas me Deus salutis meæ.

QVO versu verbis tantum commutatis dicit fere eadem quæ superiori: illud nouum quod allegat, quodq́ue ad persuadendum Deo arbitratus est valere plurimum. Illum, videlicèt, semper ante id tempus auxilium sibi tulisse, quasi ita loquatur, & sentiat minimè diuinæ constantiæ atque immutabilitatis esse eum deserere ad extremum, quem semper antea protexisset: neque conuenire Deo, vt breui horæ momento perdere vellet, tot sua beneficia atque dona in ipsum Dauidem per tot annos collocata, & veluti congesta: quod argumentum vrget adhuc. Itaque sequitur.

QVONIAM pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

ID est, assumet ipse ad se, quia dereliquerunt illi: nam, inquit, solenne Deo est tueri ac protegere miseros quoscumque viderit, & humana ope destitutos homines. Nam & ob eam causam dignatur vocari pater orphanorum, & vindex viduarum. Tuebitur igitur, & pro suo me habebit, qui ita sum nudus atque desertus, vt me etiam deseruerint, quibus mea salus charissima esse debuerat parentes mei. Sed occurrit acris quæstio, quomodo verum sit parentes

Dauidis ipsum reliquisse, cum constet non solùm illos, sed cognatos etiam Dauidis omnes, vt primum ei Saul apertum indixit bellum, statim ipsius partes sequutos, omnes fortunas suas contulisse in communionem, eiusdem tẽporis atq; periculi. Sic enim scri-
1.Reg.22 ptum est: Abijt autem Dauid ad spelũcam Odolam, quod cum audissent fratres eius, & omnis domus patris eius: descenderunt ad illum. Fortassè hæc scripsit Dauid in ipsa sua fuga, antequam ei quisquam se adiunxisset. Itaque exponit hîc illius temporis suam solitudinem, nec tam agit de eo quod sibi postea euenit, quam rerum suarum præsentem statum commemorat. Vel certè hæc retulit ad primum suæ ætatis tempus, cum à Samuele in Regem est inunctus. Nã cum esset Dauid natu minimus filiorũ Isai Bethlehemitæ cumq́ue ipsum pater suus videretur negligere, quippè quem ruri amandatum, & tanquam relegatum ouium custodię destinasset, reliquis tamen omnibus ipsius fratribus, qui vt ętate anteibant illum, ita indole animi atque corporis superare ipsum videbantur præteritis, in medio ipsorum Deus per Samuelem illum iuuenem, & penè puerum inunxit, quod erat futuræ regiæ dignitatis signum certissimum. Id igitur dicit, se, quem sui olim dereliquerant, id est despectui & contemptui habuerant, vt natu minimum, à Deo qui humiles respicit susceptum, hoc est, reliquis suis fratribus antelatum fuisse: quod cũ dicit causam reddit, eius, quod proximè dixerat: Auxilium meum tu fuisti, idq́ue auxilium exponit

qualẽ

quale fuerit: nam quod Deus ipsum elegit cum negligeretur à suis, in eo auxilio ei fuisse aduersus contemptum & despectionem videri potuit, Dauidi certè ita visum fuit, idque hoc loco testatur. Sed audiamus quod sequitur.

LEGEM pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

SICVT tulisse auxilium Dauidi Deus dictus est, quod à contemptu suorum vindicauit illum, sic quod eodem versu precabatur Dauid, dicens: Ne derelinquas me, ne dimittas me. quid in eo sibi vellet, quidve peteret isto nunc interpretatur versu. Petebat enim, ne subtrahens se se atque lumen, & directionem suam Deus ipsum luce destitutum aberrare permitteret, in huius mortalitatis lubrica, & plena erroribus semita, quod nūc explanat, cum dicit *Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam.* Itaque illius versus singula hemistichia declarant subiecti singuli versus. *Legem*, inquit, *pone mihi Domine in via.* Id est, legem, quæ mihi pro duce sit ad ambulandum sine errore in mandatorum tuorum via, ita vt rectà incedens à præscripto legis tuæ nunquam discedam. Sed quid est quod addit? *propter inimicos meos.* An minus multos, minusque sibi infestos inimicos erat habiturus Dauid, aut euasurus erat eorū insidias facilius: idcircò quod ipse per viam legis, & mandatorum Dei inoffensè, & neutram in partem declinans, grederetur? Sanè erat, nullaque sunt arma meliora, quæque nos magis tueantur aduersus ho-

ſtes noſtros, atque defendant, quam cuſtodia legis Dei, animuſque innocens, & omni flagitio, atq; peccato abſtinens vita: cum contra nihil non ſolùm miſerius, ſed ne imbecillius quidem ſit peccatoribus & flagitioſis. Primum, quia virtute carent, id eſt ipſa animi ſanitate atq; conſtátia: ex quo ſicut corpora ægra, nec munus ſuum tueri ipſa poſſunt, & ſunt ad omnes offenſiones valdè opportuna, ſic illi omnibus fortunæ telis ſunt violabiles. Deinde, quia in multorum odia incurrunt neceſſario, multoſque qui importunè ſe, & flagitioſè gerunt, ſibi faciunt inimicos. Neq; enim flagitioſa vita viui, atque duci poteſt ſine multorum iniuria. Poſtremò quod eſt omnium lógè miſerrimúm, quia ſuis ipſi vitijs ac peccatis vires quodammodo, & veluti arma, quibus ipſis noceatur, miniſtrant inimicis ſuis. Etenim nulla re ad nobis incómodandum, vel ad nos opprimendum potiùs, neq; paratiores, neque munitiores, neque magis fortes efficiantur inimici noſtri, quam noſtris ipſorum vitijs. Ná, quis non faueat ei, qui homines conſceleratos, & odio, & ferro perſequitur? aut qua in re populũquis magis habeat, nó dico approbatoré, ſed & impulſoré, & adiutoré, quam ſi rapacitaté, impudicitiá, violentiá, impietaté & eiuſmodi labes animi atq; peſtes reliquas in iudiciũ vocatas ad pœná, & ad ſuppliciũ rapiat. Oés enim ſcelus odimus, etiá illi, qui ſcelesti & flagitioſi ſunt, aliorũ item flagioſè & ſceleratè facta deteſtantur. Hoc quoniam Dauid intelligebat, tametſi vitam ſuam in magnum periculum atque diſcrimen

ſcrimen adductam eſſe videret, quod ipſum potentiſsimus obſideret inimicus, ad omnes aditus opponens ſe, omneſque ipſi ſalutis vias intercipiens: tamē non induxit animum petere à Deo, deuium vt aliquod & tutum, & ſuis ipſius hoſtibus ignotum iter ipſi demonſtraret, quo ipſorum vires poſſet, & arma effugere: noluitq; etiā petere, vt ſuas copias atq; opes ſuppleret, vt ęquatis viribus contra ſtare in aciē ipſe aduerſus Saulem poſſet, & iuſto prę lio decernere: verum illud ſolum à Deo poſtulat, vt ipſum inducat in viam legis ſuę, inductumq; deducat, ſine aberratione, ſineq; prolapſione aut offenſione aliqua. Nimirum intelligens hac vna ratione, ſe à ſuis aduerſarijs ſuperari poſſe, atque vinci, ipſum ſi priùs cupiditates viciſſent ſuæ, ideòq́ue adiecit.

N E tradideris me in animas tribulantium me.

I D eſt, ne ſinas vt abs te deficiens ipſe, & ignorationis humanæ lubricas vias ingreſſus, prolapſuſq́ue in eis atque corruens, quod aduerſarij mei valdè expetunt, vulneri excipiendo nudum latus aperiam. *Ne tradideris me in animas.* Hoc eſt deſiderijs atque libidini inimicorum meorum, ne permittas me tradi. Ex proprietate Hebraici ſermonis, in quo pro deſiderio nomen animæ ponitur. Quod autem meminit deſiderij inimicorū ſuorum, quo inhiabant ipſius haurire ſanguinem, eo tacitè & artificioſè in ſuam ſententiam ipſum Deum magis adducit, id veluti argumentatus ac dicens: æquius multo eſſe ac Dei bonitate dignius, ipſe vt faueat ſuis, id eſt, ipſius Dauidis,

 iuſti.

iusti, scilicèt, & pij hominis votis ac desiderijs, quam vt aliorum, hoc est, impiorum & sceleratorum libidini & cupiditati obsequatur. Nam quis bonus æquo animo ferat, bonos iacere mœstos, improbos verò volitare lætos atque alacres? illos lugere victos, hos victores exultare? illos innocentes dimicare de vita scelerатos & iniurios omni metu liberos formidini alijs & terrori esse? hos bonis circunfluere, illos inopes egere? illorum denique frustrari iusta vota, horum autem impia desideria compleri? eodemque pertinet quod sequitur.

INSVRREXERVNT in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

NAM eo Dauid hostium suorum personá apud Deum in maius adducit odium, dum præter cætera illorum peccata atque mala, etiam in testimonio dicendo falsitatem illis impingit: quo, quanto eis fuerit iratior effectus Deus, tãto ipsi reddatur magis placatus atque propitius. Quamquam vix reperio, quomodo hoc ad Dauidis personam pertinere possit. Nam quando is, obsecro, legitur falsis testibus circumuentus? Aut, quis vnquam in illum falsus esse testis scribitur? Nam Saulis quidem animum non aliorum criminationes à Dauide alienarũt: sed illius gloria belli artibus parta inuidia ipsum exulcerauit: ex quo mox odium sequutum, & ex odio necis studium, cum animo inclusa diutius contineri nõ possent, primum ad occultas inimicitias manare cœperunt, postremò in apertum bellũ prorupere. Et can-

tabant

tabant in choris, Saul cecidit mille, & Dauid decem 1.Reg.18.
millia. Non igitur ista satis quadrant in Dauidis personã. Nisi fortè Dogæum delatorem hoc loco intelligi voluit: verum is Achimelecho propriè incommodauit non Dauidi. Aut nisi hoc malumus, in aula Regis Saulis fuisse aliquos, qui cum Dauidis dignitati, atque apud Regem gratię, ad quam ex humili breui peruenerat, inuiderent: occultè illi obtrectando semper & detrahendo, Saulis animũ ipsum sua sponte non satis æquum in Dauidem falsis suspicionibus impleuerunt, & tandem odio præcipitem egerunt. Quod quamuis non apertè scribatur in libris Regũ, tamen satis potest colligi ex illo, quod Dauid, Sauli dixisse memoratur, videlicèt, Si Dominus incitat te 1.Reg.ca.
aduersus Dauidem placetur sacrificio, si autem filij 26.
hominum sint maledicti. Sed quoquo modo ista se habeãt, illud certè confitendũ est, hunc versum aptissimè posse intelligi de persona Christi, qui nũc Dauidis ore apud Deũ patrem de ijs queratur hominibus, qui se scelerate accusarunt, & falsis criminibus obruerunt. In quo illud animaduerti omninò debet, quod cũ Christus Iesus, cuius ex persona hunc versum accipimus, oppugnaretur à plurimis, idq́ue varijs modis. Nã alij prodiderũt illũ, alij accusarunt, alij cõprehenderunt, ab alijs apertè tela in ipsum iaciebantur: clam ab alijs subministrabãtur: deniq; dãnatus ab alijs, ab alijs cæsus, & cruci affixus fuit: & tanquã in scæna cũ fabula agitur, sic in illa Christi causa, & postremò necis crudelissimæ actu, alij alias personas gesserũt. Cũ
igitur

igitur tot haberet Christus, tamque varios inimicos; de reliquis omnibus silet. Vnum verò illud genus eorum, qui in ipsum falsum testimonium dixerunt, nominatim accusat: quo nos intelligeremus, innocentibus atque bonis hominibus ipsum per se mori, atque ab hoste interfici non admodum acerbum esse: at cũ falsi criminis specie quæsita & obtenta, pro nocentibus habiti ad supplicium rapiuntur, id verò graue illis nimis & intolerandum videri. Etenim dupliciter fit, vt afficiantur pœna atque morte, boni & innoxij viri: vel ob id ipsum, quia boni sunt, quod accidebat olim sanctis Martyribus, qui nullum aliud ob scelus pœnis subijciebantur, nisi quod pietatis atque Christi fidei veri cultores essent: hoc verò mortis genus, boni non modo fugere aut detrectare nolũt, verum adire atque obire etiam eam mortem cupiunt, vtpote quę eos illustret & eximijs gloriæ ornamentis afficiat. Itaque, vel interimuntur ob id ipsum, quia boni sunt: vel ob verũ quidem crimen falso tamẽ ipsis obiectum, sceleris damnati extinguuntur, quod est iniuriæ atque calamitatis genus maximum, propterea quod ad iustitiam extinguendam, nomen ipsum iustitiæ scelerate vsurpatur, & sub æquitatis iurisque persona tecta, atque etiam commendata calumnia, in indignos grassatur, nomineque & armis virtutis vtitur aduersus ipsam virtutem. Itaque ægrè valdè ferunt boni sceleris sibi notam inuri, aut nomen affigi, & pro sceleratis interfici, aliâs non grauatè mortẽ oppetituri. Non enim solùm amittunt vitam, cuius

ipsi

ipsi cupiditate minimè tenentur, sed quod charissimum illis esse debet, quales sunt tales videri, quo ex eo apud homines gloria illustretur, & nomen Dei, id illis indignissimè eripitur, virtutisque cultores in parricidarum numero ponuntur: iuris verò atque æqui oppressores vindices scelerum atq; ministri sanctissimarum legum censentur, ex quo extitit etiam in diuino vate & sanctissimo homine talis querimonia. Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se, & facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? & factum est iudicium & contradictio potentiorum, propter hoc lacerata est lex, quia impius præualet aduersus iustum, propterea egreditur iudicium peruersum. De quo cum iusti dolent, non tam suam & priuatam vicem dolent, quam publicam virtutis causam lamentantur. Malè enim cum virtute imò pessimè agitur, quotiescunque id euenit, vt boni pro sceleratis habeantur. Nam & reliquorum, qui boni esse student, retardantur studia virtutis, & ipsi improbi insolentiores redduntur, ipsumque adeò virtutis nomen suspectum, & inuisum multis fit: dum sub eo insidias humanæ vitę fieri, & capitalia vitia tegi nonnulli, vel credunt, vel suspicantur: tum qui sibi ipsis videntur dicaciores ansas inde sermonis arripiunt, ad publicè atque ridiculè virtuti detrahendum. Vide, inquiunt, quò euasit fucata illa simplicitas, quantum sceleris modestia, ac pudore suffusus vultus ille tegebat, quid abiecisse pro Christo omnia, quid austerum vitæ

Abac. 1.

genus coluisse prodest, quid vigilijs sacris, quid ieiunijs, quid assiduo precandi studio proficitur? si quidē illis studijs ista monstra gignuntur? ita ne hoc agebatur illo sacrarum literarum, atque Theologiæ disciplinæ indefesso studio? abeant literę, facessant pietatis studia. Ille viuit rectè, qui, quod ille dixit, vixit, dū vixit bene. Huiusmodi illi, falsa illa quidem, scelerata impia, quis neget? Neque enim virtus sui dissimilis esse queat, aut ex aliorum sermonibus naturam suā & ingenium mutet, quamuis accusetur criminosè. Itaque falsa omnia, attamen ista falsa, veras interdū & nimium dolendas strages in castris virtutis edunt, verasque calamitates bonis viris importent: veras inquā quomodo vulgo iudicatur de bonis malisq;: nam iusto & innocenti homini, quamuis falsis testibus oppresso, quamuisque malè pereunti, nihil mali accidit, si ad diuinæ examen rationis nostra iudicia reuocemus. Nam in paucis, vt scriptum est, vexati, in
Sap. 4. multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Ergo illi quouis modo cadat alea, beati erunt atque fœlices: delatores contra & falsi testes, etiam eo ipso tempore cūm se vicisse lætantur, sunt infœlices, & miseri. Neque enim sit falsum quod sequitur.

ET mentita est iniquitas sibi.

ID est, aduersum se mentita est, in suumq; ipsius caput recidet, quidquid contra innocentiam falso commenta est. Nam licèt conniuere interdum Deus videatur, & suorum obliuisci: tamen quam à seipso, bonita-

bonitateque sua discedere non potest: tam nequit nõ patrocinari innocentibus. Itaque posteaquam illos in campum, & tanquam in aciem deductos, calumnijs & impugnationibus malorum hominum paululum exercuit, tandem aperit & in lucem profert insidiosas impiorũ artes, idq́que frangit atque debilitat: aut si hic, id est, in huius sęculi breui vita id interdum negligit facere, in publico certè totius orbis atque omnium quicumq́ue vnquam fuerunt cõuentu hominum, est cumulatè facturus. quod cum fiet, mendaces, atq; falsi testes turpissimis suorum criminũ notis inusti, pœnisq́ue subiecti in odio atque infamia erũt sempiterna. bonis verò per calumniã oppressis non solùm suus restituetur honor, sed vita etiam immortalis & gloriæ plena reddetur. Vnde consentaneè sequitur.

CREDO, videre bona Domini in terra viuentium.

NAM vtcumque in hac mortali vita, & in hac terra, in qua non tam vita viuitur, quam ad acerbos fortunæ casus subeundos, spiritus ducitur, atq; propagatur, cum bonis viris actum fuerit: siue aduersarios suos illi vicerint, siue ab eis victi ciciderint: certum est fore, vt cũ ab his locis discesserint in cœli regionibus fœlici fruantur, atque beata vita. Sunt qui terram viuentium hoc loco Iudæam dici putẽt: quo certè nominè ab Esaia & Ezechiele vatibus non semel appellatur. Appellatur autẽ sic propterea quod *Esa. 53.* multum præstaret cæteris orbis regionibus ea terra, eorumq́ue ad vitã necessaria sunt, & copia, & bonita-

te atque ob id maximè sacri vates viuentium terram nominarunt ipsam, quia in eà vna verus Dei retinebatur cultus, reliquis omnibus populis idola colentibus. Ab ea igitur, quia nunc exulabat Dauid, & sperabat, quod illi pollicitus fuerat Deus, suũ in eã gloriosum futurũ reditum, eo ipsum dicere, sperare se visurum bona Domini in terra viuentium, hoc est, in ea terra, in qua, & quod ad vitę copias attinet abundãter, & quod ad Dei cultum & religionem pertinet, sanctè viuitur se visurum bona Dei, id est adepturum promissa sibi à Deo bona, hoc est, vt id tertio interpreter, deletis ipsius omnibus inimicis gloria & imperio potiturum, & quod ipse plurimi faciebat habiturum facultatem adeundi tabernaculum Dei, eiúsque ipsius laudes in eo suis comprehensas, carminibus decantandi. Probabiliter quidem hæc, atque adeò ad ipsam rerum gestarum fidem verè dicuntur: sed vt probabilia ista sint, tamen mihi verius apparet, terrã viuentium hoc loco cœlum ipsum dici, & eo perueniendi spe sanctum Dauidem ægritudines suas lenire. Nam & ipsa Iudæa, si quo loco terra viuẽtiũm appellatur, ob id appellatur maximè, quia illius pleraq; diuinitus relata erant, ad cælestis patrię statum adumbrandum & significandum: præterquam quod omnis illa Dauidi in patriam restituto promissa regia fœlicitas caduca erat, atque terrena, & non satis profectò digna, quam vates diuinus, sanctissimus certè vir tanti faceret, vt eius vna spe, vel in medijs malis se beatũ ac fœlicem putaret, ac diceret. Quid? quod terra

ra viuentium si Hebrææ vocis numerum & sonum reddamus, terra vitarum interpretāda est. Terra autē vitarum, haud dubiè augustius nomen est, quam vt vlli terrenæ regioni posit conuenire, aut ei satis aptè tribui, proptereaquod hæc, quæ incolimus terrena loca, quamuis & cœli clementia, & soli vbertate beata, mortis & morte peiorum malorū domicilia sunt, non vitæ fœcunda loca: tantumque absunt ab eo, vt iucundè & tranquillè viuendi, aut ipsa habeant, aut nobis dent varias atque multiplices vias, vt vnū hoc vitæ, quod hîc viuitur genus, mortis multo plus quā vitæ habeat, vtpotè quod non solùm festinet ad interitum, verùm etiam intereat omnibus horis: vt illa non dicam mala, morbos, dolores, ægritudines fortunæ acerbitates, quorum istæ regiones valdè sunt quidem feraces. Illa itaque sola regio, vitarum & sit, & appelletur terra, in qua malorum expers vita producitur per æterna tempora: vbi qui viuunt geminā, & vtramque fœlicissimam vitam viuunt: vbi & viget animus, & viuit corpus, animus, quia videt atque possidet, nullo tempore amittendum Deum, in quo vno maximè animi vita consistit: corpus verò quia abest ab eo, non solùm morbus, & dolor, sed & moriendi necessitas omnis, atque causa: adestque rursus, atque inest ei, summa & pulchritudo, & agilitas. quæ sunt certè eximia illa & præclara bona Dei, quæ sanctus Dauid, & videre cupit, & dicit se sperare visurum in terra viuētium. Quorum spe bonorum freti sancti homines, æquo animo præsentia mala ferūt.

Et quando acrius ipsa eos vrgent secum, & cum animo suo ita loquuntur: Leue esse; & ad momentum temporis durans, nec tam re ipsa, quam nomine acerbum, quidquid id est mali, quod patiuntur, in quo perferendo fortitudinē suam & pietatem erga Deū spectari ab eodem ipso Deo: qui pactus cum sit, idq; pollicitus fuerit ipse, pro malorum patientia, proque vita mortali, & terrena amissa, dare immortalem in cœlo; atque beatam vitam, nimis angusti, nimisque pusilli, atque adeò abiecti animi esse, quæ tam paruo veneant, tam eximia bona emere non audere. Itaque se ipsi cōfirmant. Sed adsunt cateruæ impiorum; & vt sibi videntur, callidorum hominum ista omnia irridentium & miserorum hominum solatia appellantium, itaque dicentium. Nec vera illa esse, nec verosimilia vllo modo, stultitiæq; prorsus atque dementiæ condemnandos esse eos, qui, quæ vident atq; sensibus suis percipiunt, neglectis, quæ nunquam sunt, certè quæ nemo hominum dicere audeat se vidisse, ea sequantur atque ament. Quorum aduersus voces atque opiniones impias, quo in sua persona armaret Dauid, atque præmuniret omnes bonos, quicumq; vnquam futuri sunt, pulcherrimum hoc suum carmen, tali fine conclusit,

EXPECTA Dominum & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

QVA expolitione sermonis, & in eandem sententiam tot repetitis verbis acriorem adhortationem fecit. Ex quo etiam intelligimus, quam sit difficile

stare

ſtare iuſtos in acie fortes & inuictos, quando non ſolùm aduerſus illos fortuna pugnat, ſed etiam perditorum hominum, quorum eſt maxima multitudo praua iudicia inſurgunt, telaq́; in illos omnes iaciũt: Deusq́ue ipſe interim ſubtrahere ſe ſe illis videtur, neque auxilij ſui atque fauoris lumen ipſis prętendere. Niſi enim in magno deſperationis & ad impios defectionis periculo verſarentur, tã acer in adhortãdo Dauid, tamq́ue vehemens profectò non fuiſſet. Itaque quemadmodum cum quis aduerſo flumine, aut lembum remis agit, aut ſeipſum natatu propellit multis è littore ſpectantibus ipſum: ſi quando id accidit, vt fluctu ipſo & rapiditate fluminis obrutus retrò in pręceps feratur, ipſa magnitudo periculi, non ſolùm intentos ſpectatores reddit, ſed etiam auxilij ferendi cupidos. itaq; illud vnum certatim omnes quod poſſunt, ne cede, vince, ſupera, magnis clamoribus iterare non ceſſant: ſic hoc loco Dauid ad omnes eos, qui in acie acriter dimicãtes interea dum cunctatur Deus, ſeq́ue ipſe continet, grauiter ſub armis laborant conuerſus, eiſque animum addens, ita fatur. *Expecta Dominum.* & iterum. *Viriliter age.* & tertiò. *Confortetur cor tuum.* poſtremò atque tandem. *Et ſuſtine Dominum.* Et profectò, verũ ſi quærimus, quod bonos & innocentes homines, dum ab alijs iniurioſè premuntur, maxima ſolicitudine afficit: quódq́ue eos lædit maximè, & periculo cadendi, & à patientia ac pietate deficiendi, propiores facit: non tam ipſa per ſe, quæ patiuntur mala ſunt, quam illud vnũ

quod

quod infirmitate quadam ingenij, & conditionis humanæ, vel omninò non curare Deum humanas res: vel certè suas ipsorum negligere, offensumq; aliquo eorum peccato, quod ipsos lateat discessisse ab eis illum, ipsosque tradidisse inimicorum suorum libidini vexandos atque perdendos, non quidem illi planè iudicant, sed ad id vt iudicent, & rerum ipsarum indignitate & acerbitate quas tolerant, & ignoratione sui ea, quæ est humano generi propria, & verò opera & studio dæmonum id maximè cupientium persuadere nobis, & propterea nostris cogitationibus sæpè id subijcientium, nosque implentium multis huiusmodi suspicionibus inducuntur & impelluntur. Ex
Psal.72. quo sunt illæ voces. Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns. Et rursus. Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio
Esa.49. mea in matutinis. Illaq; Esaię ex persona populi Dei. Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. Igitur quod illorum animos maximè discruciat, id est, quod à gratia Dei, ad cuius vnius confugerant præsidium, & in quem vnum contulerãt omnes suas spes cecidisse se suspicantur. Cuius rei in Christo magnum extat exemplum. Non quidẽ quod ille à Deo, hoc est, à se se desertum se esse, aut omninò posse deseri, vel putauerit, vel suspicatus fuerit vnquam: sed quoniam omnium earum rerum, quæ acerbæ & toleratu difficiles videntur esse sensum ad se, & affectũ

traduxerit.

traduxerit. Is igitur cum in ea humili specie, quam ex nobis, pro nobis assumpsit grauissimas iniurias, & tormēta acerbissima pertulisset: ad cętera tacens, ac propè mutus, illud vnū, quod se pater suus obliuisci esset visus, questus est intenta & lamentabili voce. Deus, inquiens, Deus meus, vt quid dereliquisti me? *Matt.27.* Quocirca, quo id acerbius ferunt iusti, eo oportuit magis, vt eos Dauid iterum atque sæpiùs adhortando ad perferendum, & constanter agendum, Deumq́ue in primis, quamuis longas moras trahentem expectandum erigeret, atque incitaret. Quod autem sępè iam dicimus morari Deum, & lente agere, & vix tandem ad iustis opitulandum adduci, id non tam ex re ipsa verum esse intelligendum est, quam ex hominum opinione atq; desiderijs. Nam Deus ipse, quoniam cuncta latè videt, & sapientiæ quadam immensitate omnium temporum res gestas, earumq́ue inter ipsas consensus, atque nexus, & quid cuiq́ue conueniat, & quo quidq́ue agi tempore, quove omitti oporteat, vno aspectu intuetur, suo quamcunq́ue rem loco, suoq́ue & opportuno tempore scientissimè & prudentissimè facit. At hominis exigua & angusta mens, vtpotè quæ neque tam longè, latèq́ue prospicere, neque vno simul tempore cogitatione tot res comprehendere, neque si comprehendat, inuicem conferre ipsas inter se possit, ex sua ipsius exiguitate tempus Deo, atque modum iudicandi, & pœnas de hominibus sceleratis sumendi statuit atque præfinit, quam nostram præfinitionem atque præ-

ſcriptum: quoniam Deus meliore conſilio ſæpè negligitatque tranſgreditur: ipſum morari, atque lento gradu incedere, videri nobis dicimus: ita quidem certè loquimur, cunctatoremque & lentum, & procraſtinatorem vocitamus illum. Atque vbi accidit, vt qui iſta Deo definimus iudicandi & auxilij ferendi tempora in malis ipſi atq; aſperis verſemur rebus, quoniam omnis & dolor corporis, & ægritudo animi dilationis eſt impatiens, niſi precantibus nobis, & adiuuari nos ab ipſo petentibus continuò adſit ipſe Deus, & ex noſtro deſiderio calamitati, quam patimur, modum imponat, negligi nos ab eo arbitramur, noſque proindè miſeros dicimus, noſtraſque querimur & lamẽtamur perditas & profligatas fortunas. Quare tales qui ſunt, ij profectò ſępiùs ſunt admonendi Dauidem vt audiant, Deumque quamuis morantem expectent atque ſuſtineant: vt non ex animi eorum libidine, aut ex anguſtijs mentis ſuæ, Deũ vel iraſci, vel deponere iram velint: vt quãdo ipſis auxilij ferendi tempus pręterijſſe videtur, ne aduenisse quidẽ illud, ſatiſve adhuc eſſe maturũ exiſtiment. denique, vt cognoſcant atq; conſiderent quid nobis expediat, quidve ſecus neſcire ſæpè nos: Deo autẽ ipſi cognitũ id, & exploratũ eſſe. nec ſegnem illũ eſſe aut pigrũ, neq; imbecillum, aut timidũ, nobis vt benefacere, aut nolit, aut nequeat. exerceri virtutẽ atque illuſtrari patientia malorum, vitia, quæ ſunt labes animi aduerſorum acerbitatibus elui, pro terrenis rebus & citò perituris amiſsis, bona diuina, & æterna reddi

ſolere.

ſolere: nihil denique longum eſſe finem quod habeat.& certè quo malorum tanquam tempeſtas maior, magiſque ſæua fuerit,eo maiorem tranquillitaté & ſerenitatem futuram. ſperantium in Deo & fortiter ad extremum vſque contendentiú fœlicisſimos exitus ſemper fuiſſe. denique non ſi ea mala quibus afficiuntur acerba ipſis & non feréda videntur, Deo ipſi, cuius falli nó poteſt iudicium perinde grauia videri: nomine mala prædicari, re ipſa beatæ vitæ ſeminaria eſſe. Hieremiam vatem illud verè ſcripſiſſe. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua,ſedebit ſolitarius & tacebit, quia leuauit ſe ſupra ſe,ponet in puluere os ſuum,ſi fortè ſit ſpes,dabit percutienti ſe maxillam,ſatiabitur opprobijs,quia nõ repellet in ſempiternum Dñs,quia ſi abiecit & miſerebitur ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum.non enim humiliauit ex corde ſuo,& abiecit filios hominum. *Hiere.3.* A T Q V E,vt de alijs taceã, & de me vno, qui hæc cum ſcribo, carceri addictus & violatæ fidei reus factus maximis premor malis, & agam, & loquar,meamque ad me ipſe orationem conuertam. An quia decimus iam menſis agitur, ex quo inimici mei de me triumphum agere cœperunt, & cũ apud iudices criminando, tum apud homines vniuerſos detrahendo & obloquendo, caput meum oppugnare non ceſſant, neque leuatio aliqua malorum oſtenditur; aut effulget vlla ſalutis ſpes, idcircò animum ipſe deſpondeam, & Deum non allaturum innocentiæ auxilium putem? Abſit à me, abſit perſuaſio tam

impia. Nunquam ego, pater sanctissime, ne si omnia mala irruant in me, aut minus bene de te iudicabo, aut oculos meos abs te, aut spem dimouebo. Nunquam de te sentiam, nisi quæ de optimo atque indulgentissimo patre, æquum est sentiri atque credi. Nã vt eorum nunc obliuisci bonorum velim, quæ superioribus annis multa atque magna in me contulisti, hoc ipsum, quo premor, quod meum nũc angit animum, in quo seuerè mecum videris agere & irati, atque offensi personam sustines, totũ ab eximio quodam amore tuo erga me fateor esse profectum. Nam quem exitum vita erat habitura mea, quo non progressura impunitate ipsa corroborata, nimia mea audacia peccandi, si me in ea, quam institueram, progredi via siuisses? aut nisi mihi effrænato & cæco, & in præceps ruẽti frænum iniecisses timoris tui? Deliqui, fateor, multa miser in te, plurima in me, in reliquos homines multa peccaui: intestinæ cupiditates meæ supergressæ caput meum, arcem animi hostibus tradiderunt: proditus sum à me ipso. Et cum tu puerum me antequam terrenis curis inficerer ad religiosum vitæ genus, id est, ad te vocauisses, iuuenem rerum optimarum studio inflammasses, & iam adulta ætate virum donis tuis cumulasses, & magnis, & plurimis, pro tot ac tantis beneficijs malam ipse gratiam tibi retuli: nec solùm ingratus tibi fui, sed etiam quod in me fuit, mihi ipsi exitialis. Nam, quid aliud promerui, quam vt sceleris damnatus, pœnisque addictus obliuioni sempiternæ me traderes? Sed, quæ te compulit

pulit tua bonitas, vt mihi puero nihil dum de te merito olim faceres bene, eadem impulit, vt erranti mihi nunc, & in scelus ruenti, & tua sanctissima iussa ingratè aspernanti, seueriori pœna metum incuteres. Quoad licuit, & quoad fieri potuit benignũ te mihi, & indulgentẽ exhibuisti. at vbi me ista tua indulgentia abuti vidisti, eaque magis in dies corrumpi, malumque quotidie serpere latiùs, medicamentum morbo sanando quod esset aptum mordax, atq; acre adhibuisti. ratio agendi variata est, non cõmutata benefaciendi voluntas. Nunquam enim inimici mei aduersum me tantum potuissent, nisi tu conatu illorum iniusto abuti velles ad meam salutem. Nã, quid in meos mores minus cadit quam infidelitas? quidve magis à me alienum, quàm à rectæ fidei integritate deficere, qui semper optarim, vel capitis, atque fortunarum omnium periculo ipsam tueri? Sed quo magis esset perspicuum, tuo potiùs quam hominum consiliô rem istam geri: idcircò nunc illo lędor, quod si res ritè expendatur, erat infirmissimum ad lędendum. & qua parte videbar aduersus hostiles appetitiones maximè munitus & tutus, ab ea nunc parte omnia illorum tela nudo latere excipio. Falsis aliorum criminationibus vera peccata mea in me punis, & cum insimulari me finis eius criminis, quod nunquam commisi, pœnas à me exigis, ob ea peccata, quæ admisi: & aliorum iniusta actione iustè tu, imò piè & amanter corrupto vitijs animo meo, ne funditus interirẽ ferrum atq; ignes adhibes. Iam numen tuum pater

agnoſco, iã mihi totus diſpliceo,& quod te miſer offendi,doleo,atque diſcrucior:ignoſce pie,ac iam tandem placatum redde te mihi: idem amor qui impoſuit,iam tibi detrahat ſeueritatis iſtam perſonam:hactenus aliorum mendacijs ad meam ſalutem abuſus es,iam ſaluo me,ac tibi reddito veritas ipſa,ſibi vt patrocineris ſuo quodammodo iure abs te poſtulat:vindicatum eſt in me atque ſæuitum, pro eo quantum commerui ſanè parum,at pro tua placabili,& in tuos indulgenti natura ferè ſatis. iam tuum erit oppitulari
Pſal.136. laboranti innocentiæ. Recordare Domine filiorum Edom in die Hieruſalem, qui dicunt exinanite, exinanite, vſque ad fundamentum in ea. Quamquam ego illos vlciſci non cupio,eos laqueos mihi quos tetenderunt, exuere opto. ſemper illos miſericordia potiùs,quam odio dignos duxi:eoſque,qui iniuriam mihi fecerunt,me qui iniuriam ab ipſis illatam ſuſtineo, eſſe magis miſeros iudico. Sint illi per me fœlices,atque ampli,nihil obſto:vt mihi ab illorum calũnijs libero liceat,quam purè erga te fidẽ ſeruaui, eius fidei apud homines bonam exiſtimationẽ integram retinere,id verò ſuppliciter poſtulo.Auxilium tu mihi fuiſti à iuuentute mea, nunc cum maximè deficit virtus mea,ne derelinquas me. Eſto lux denſis tenebris malorum oppreſſo, eſto ſalus de fama, & de fortunis omnibus dimicanti, diſsipa conſilia impia, & cæleſti immiſſo lumine detege mẽdatia atque fraudes: meque his eripe malis, ereptumq; meis, id eſt, tuis famulis redde:& à mortis locis vindica me ad vi-

tæ

tę regionem.Quod ſi minus hoc mihi,tuę certè id naturæ debes,debes bonitati,debes fidei,debes clementiæ. mihi namq́ue certum eſt inſtare apud te precibus ſemper: tuas patietiſsimas aures meis querelis obtundere: non quieſcet pupilla oculi mei,& quãuis ſæpè repulſus, ſæpiùs clamabo.Domine vim patior, reſponde pro me.dabis inſtanti,quod denegas peccatori.idq́ue cum dabis plurimorum,qui mea cauſa laborant,grata ora in tuas laudes reſolues,qui vnus ſempiterna laude dignus es verè vnus, & verè trinus Deus:

Amen.

